

Repo Sanna & Ylitalo Elisa

Seksuaalikasvatuksen opetuksen haasteet peruskoulussa

Kandidaatin tutkielma

KASVATUSTIETEIDEN TIEDEKUNTA

Luokanopettajan koulutus

2021

Oulun yliopisto

Kasvatustieteiden tiedekunta

Seksuaalikasvatuksen opetuksen haasteet peruskoulussa (Elisa Ylitalo & Sanna Repo)

Kandidaatin tutkielma, 45 sivua

Kesäkuu 2021

Tämän kandidaatin tutkielman tavoitteena on selvittää minkälaisia haasteita peruskoulun seksuaalikasvatuksen opetus pitää sisällään. Olemme kiinnostuneita niistä tekijöistä, jotka vaikeuttavat osaltaan seksuaalikasvatuksen opetusta ja sitä kautta myös sen onnistumista. Tutkielma sisältää katsauksen aiempaan tutkimukseen ja myös pienen aineiston, joka koostuu viidestä ajankohtaisesta kasvattajille suunnatuista seksuaalikasvatuksen oppaista.

Katsauksen tarkoituksena on luoda kattava, mutta napakka yleiskuva siitä, mitä on jo tutkittu ja minkälaisia haasteita aiemmista tutkimuksista on noussut esiin. Oppaiden analysointiin valitsimme menetelmäksi aineistolähtöisen sisällönanalyysin, jonka avulla ryhmittelemme oppaista vahvimmin esille nousseet haasteet. Lopuksi arvioimme, minkälaisia eroja ja yhtäläisyyksiä aiemmista tutkimuksista ja oppaista nousi. Noudatimme hyvien tutkimuskäytäntöjen peruseriaatteita ja pyrimme varmistamaan tutkielmamme luotettavuuden ja eettisyyden tekemällä koko tutkimusprosessimme ja siihen liittyvät valinnat hyvin läpinäkyväksi.

Tutkielmamme tuloksista käy ilmi, että seksuaalikasvatuksen opetukseen liittyy useita eri haasteita, jotka koskevat niin opettajia kuin oppilaitakin. Mediaa, yksilöllisyyttä ja ikätasoisuutta korostettiin oppaissa, mutta tutkimuksissa ne jäivät muutamien mainintojen varaan. Tutkimuksissa puolestaan korostui myös oppilaiden näkemykset ja toiveet, kun taas oppaissa fokus oli enemmän kasvattajan päädyssä. Nolestuttava ja intiimi aihe, seksuaalikasvatuksen ajoitus sekä sisällöt, opettajan heikko osaaminen, oppilaiden taustat ja ikätasoisuus sekä yhteistyö olivat taas haasteita, mitä käsiteltiin niin tutkimuksissa kuin oppaissakin. Johtopäätöksenä voisi todeta tutkimuksista nousseiden haasteiden olevan melko hyvin linjassa oppaissa mainittuihin haasteisiin, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta.

Seksuaalikasvatus vaatii onnistuakseen oikea-aikaisuutta, suunnitelmallisuutta sekä oppilaiden tuntemista ja huomioon ottamista niin erilaisten taustojen, tietotarpeiden kuin kehitystasojenkin osalta. Sen tulisi olla riittävää, monipuolista, myönteistä sekä sensitiivistä. Seksuaalikasvatukseen tulisi mielestämme laatia yleisiä linjauksia, jotka määrittelisivät tarkemmin sitä, miten seksuaalikasvatusta kouluissa tulisi toteuttaa, ja lisäksi luokanopettajan koulutukseen olisi ehdottomasti hyvä sisällyttää enemmän aiheeseen liittyviä opintoja. Tällä hetkellä laadukas seksuaalikasvatus näyttää olevan opettajan oman mielenkiinnon ja paneutuneisuuden varassa.

Avainsanat: Seksuaalikasvatus, opetus, haasteet, peruskoulu

Sisältö

1 Johdanto	4
2 Teoreettiset lähtökohdat ja peruskäsitteet	8
2.1 Seksuaalisuus	8
2.2 Seksuaalinen kasvu ja kehitys	9
2.2.1 Seksuaalinen kehitys ikävaiheittain	10
2.2.2 Seksuaalisuuden portaat	11
2.3 Seksuaalikasvatus	13
3 Aiemmat tutkimukset	15
Kotimaiset tutkimukset	15
Kansainväliset tutkimukset.....	17
4 Metodologia	21
4.1 Aineisto	21
4.2 Aineistonanalyysi	22
4.3 Tutkimuksen luotettavuus	23
5 Tulokset	25
Media	25
Ikätasoisuus ja yksilöllisyys	26
Sensitiivisyys ja normatiivisuus	28
Vääränlainen lähestymistapa	29
Suunnitelmallisuus ja yhteistyö	30
Opettajan osaaminen	32
6 Johtopäätökset	34
7 Pohdinta	38
8 Lähteet	41

1 Johdanto

Maailman terveysjärjestön (2010) mukaan seksuaalikasvatus on erittäin laaja aihe, ja sen sisällöt muuttuvat lasten kehityksen edetessä. Toisin kuin monesti ehkä ajatellaan, lapset ovat myös seksuaalisia olentoja, jonka takia seksuaalikasvatus tulisikin olla jatkuvasti läsnä ja luonnollinen osa lapsen kokonaisvaltaista kasvatusta (Maailmanterveysjärjestö, 2010). Vastuu seksuaalikasvatuksesta on niin vanhemmilla, opettajilla kuin kaikilla muillakin aikuisilla ketkä ovat tekemisissä lasten kanssa (Väestöliitto, n.d. a.). Jokaisella lapsella on oikeus monipuoliseen ja laadukkaaseen seksuaalikasvatukseen (Hivpoint, 2020).

Valitsimme kandidaatin tutkielman aiheeksemme seksuaalikasvatuksen siitä syystä, että halusimme ennen kaikkea aiheen, jonka koemme oikeasti mielenkiintoiseksi, ja jonka tutkiminen tuntuisi meistä itsestä hyödylliseltä. Kun aloimme pohtimaan omia kokemuksiamme seksuaalikasvatukseen liittyen, huomasimme, että mieleemme ei juolahda oikeastaan muuta kuin tytöille järjestetty yksittäinen kuukautisista kertova oppitunti alakoulussa, ja yläkoulun kahdeksannella luokalla järjestetty seksivalistus. Mieleemme muistui vahvasti myös se, kuinka ilmapiiri on lähes aina ollut hyvin vaivaannuttava näistä asioista keskusteltaessa, ja kuinka vähän asioista on loppujen lopuksi keskusteltu. Seksuaalikasvatus ei siis omien kokemuksiemme mukaan ole näyttänyt kovinkaan monipuoliselta tai helpolta toteuttaa, joten halusimme ehdottomasti lähteä selvittämään, mitä seksuaalikasvatus oikeasti on, ja miksi sen opettaminen vaikuttaa olevan haasteellista.

Opetussuunnitelmassa (2016) sanotaan, että oppilaiden seksuaalisuus sekä sukupuoli-identiteetti kehittyvät peruskoulun aikana, ja seksuaalisuus myös mainitaan useammassa oppiaineessa, joita ovat: ympäristöoppi, terveystieto sekä uskonto. Maininnat painottuvat selkeästi yläkoulun puolelle, mutta esimerkiksi 3–6 luokkien ympäristöopin osuudessa tuodaan esiin, että oppilaiden kanssa tulee käsitellä seksuaalista kehitystä sekä lisääntymistä ikäkaudelle sopivalla tavalla (Opetushallitus, 2016). Opettajilla on siis iso rooli seksuaalikasvattajina, ja heidän tehtävänä on huolehtia siitä, että oppilaat saavat asianmukaista ja hyvää seksuaalikasvatusta koko heidän koulupolkunsa ajan.

Siitä huolimatta, että opetussuunnitelmassa on maininnat seksuaalikasvatuksesta, ja on olemassa yhtenäinen ajatus lasten oikeudesta saada ja aikuisten velvollisuudesta toteuttaa seksuaalikasvatusta, ei asia taida olla käytännössä niin yksinkertainen tai mutkaton. Yksi ongelma näyttäisi olevan se, että lapset ja nuoret kaipaavat tietoa enemmän kuin he sitä saavat.

Mannerheimin lastensuojeluliiton (2019) lasten ja nuorten puhelimen ja nettipalveluiden vuosiraportti paljastaa, että seksuaalisuus oli toiseksi yleisin puhelun aihe (15 %) heti arjessa koetun yksinäisyyden jälkeen. Lapset ja nuoret halusivat puhua yleisesti seksistä ja seksuaalisuudesta, mutta myös itsetyydytys, seksuaalinen suuntautuminen ja porno olivat usein mielen päällä olevia aiheita (Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2019). Vuoden 2020 raportissa puheluiden määrä oli pysynyt melko samana (14 %) ja puhututtavia aiheita seksuaalisuuteen liittyen olivat muun muassa itsetyydytys, ehkäisy, porno, seurustelusuhteet, seksuaalinen suuntautuminen ja raskaus (Mannerheimin lastensuojeluliitto, 2020).

Helsingin Sanomissa toimittajana työskentelevä Vanhatalo (2019) esittää, että koulun seksuaalikasvatus painottuu sekä oppikirjojen että opetuksen osalta suurimmilta osin seksiin, sukupuolitauteihin ja raskauteen. Seksuaalikasvatus saattaa siis näkemyksemme mukaan keskittyä liian paljon näihin edellä mainittuihin asioihin, jolloin vähemmälle huomiolle voi jäädä moni muu tärkeä tai oppilaita oikeasti kiinnostava asia. Asikainen (2019) tuo esiin, että suurin osa YLE:n seksuaalikasvatusta koskevaan kyselyyn vastanneista olivat sitä mieltä, että seksuaalisuudesta puhuminen oli ollut varsin kiusallista ja he olivat lisäksi tyytymättömiä saamansa seksuaalikasvatukseen. Samoilla linjoilla on myös toimittaja ja kulttuurivaikuttaja Emmi Nuorgam (2020) kritisoidessaan seksuaalikasvatuksensa olleen hänen mielestään riittämätöntä ja pintapuolista. Asiasta uutisointia on siis ollut suhteellisen paljon ja olemme lisäksi myös törmänneet työssä olevien opettajien keskustelevan sosiaalisen median palstoilla siitä, että he eivät oikein tiedä miten seksuaalisuudesta tulisi oppilaiden kanssa puhua.

Tulevina luokanopettajina haluamme ehdottomasti lisätä tietämystämme seksuaalikasvatukseen liittyen, sillä koemme, että tietotaitomme eivät ole tällä hetkellä riittävät. Havahduimme myös siihen, että opinnoissamme ei käsitellä asiaa lähes ollenkaan, mikä tarkoittaa sitä, että tiedon ja osaamisen kartuttaminen jää jokaisen omalle vastuulle. Koemme vahvasti, että tähän aiheeseen perehtyminen on siis etenkin ammatillisesta näkökulmasta meille hyödyllistä, sillä seksuaalisuus on teema, joka on esillä jo alakouluikäisten oppilaiden kanssa. Lisäksi koska olemme omien kokemuksiemme sekä julkisten keskusteluiden pohjalta huomanneet, että seksuaalikasvatukseen voi liittyä erilaisia epäkohtia ja mahdollisia haasteita, uskomme, että tieto näistä auttaa meitä toimimaan osaltamme paremmin.

Lopulliseksi tutkielman aiheeksemme muotoutui ”Seksuaalikasvatuksen opetuksen haasteet peruskoulussa” ja koska haasteita voisi tutkia monesta eri näkökulmasta, aiomme fokuoittaa

seksuaalikasvatuksen haasteisiin opetuksen kannalta. Tämä kandidaatin tutkielma ei ole perinteinen kirjallisuuskatsaus, vaan tutkielmamme sisältää katsauksen aiempaan tutkimukseen, ja lisäksi pienimuotoisen aineiston ja sen analysoinnin. Halusimme perehtyä tutkimukseen ensinnäkin siitä syystä, että olemme tietoisia ja perillä siitä, minkälaista tutkimusta aiheesta on jo tehty, ja ennen kaikkea siksi, että saamme oikeaa tutkimustietoa seksuaalikasvatuksen opetuksen haasteista. Emme halunneet kuitenkaan keskittyä pelkästään tutkimukseen, vaan halusimme syventyä myös seksuaalikasvatuksen oppaisiin ja siihen minkälaisia haasteita siellä mainitaan, ja ovatko nämä haasteet samoja, mitä tutkimustuloksista käy ilmi. Tarkoituksenamme on siis selvittää kuinka linjassa oppaat ovat tutkimusten kanssa ja voisiko niiden nähdä antavan eväitä opettajille näiden haasteiden kohtaamiseen. Tutkimuskysymyksiä on kolme, ja ne ovat:

- 1. Mitä aiempi tutkimus kertoo seksuaalikasvatuksen opetuksen haasteista peruskoulussa?*
- 2. Minkälaisia opetuksen haasteita kasvattajille suunnatuissa seksuaalikasvatuksen oppaissa käsitellään?*
- 3. Mitä eroja ja yhtäläisyyksiä aiemmista tutkimuksista ja oppaista löytyy?*

Tutkielmamme etenee siten, että aluksi esittelemme keskeisimpiä käsitteitä ja teoriaa luvussa 2. Sen jälkeen vuorossa on katsaus aiempaan tutkimukseen luvussa 3, jossa vastaamme myös ensimmäiseen tutkimuskysymykseemme “Mitä aiempi tutkimus kertoo seksuaalikasvatuksen opetuksen haasteista peruskoulussa?”. Luvussa 4 Metodologia, esittelemme aineistomme sekä käymme läpi aineistolähtöisen sisällönanalyysin, kuvaamme yksityiskohtaisesti, miten analyysiprosessimme eteni käytännössä, ja pohdimme tutkielmamme luotettavuutta. Tämän jälkeen siirrymme oppaisiin ja niistä löytyneiden haasteisiin luvussa 5 Tulokset, ja vastaamme toiseen tutkimuskysymykseemme “Minkälaisia opetuksen haasteita kasvattajille suunnatuissa seksuaalikasvatuksen oppaissa käsitellään?”. Luvussa 6 Johtopäätökset vedämme yhteen 1. ja 2. tutkimuskysymysten vastaukset ja vastaamme kolmanteen ja viimeiseen tutkimuskysymykseemme “Mitä eroja ja yhtäläisyyksiä aiemmista tutkimuksista ja oppaista löytyy?”. Viimeisessä luvussa 7 eli pohdinnassa, kokoamme ajatuksemme, annamme suosituksemme, sekä pohdimme tutkielmamme merkittävyyttä.

Tämä kandidaatin tutkielma on toteutettu parityönä, jossa vastuu on jaettu tasaisesti molempien osapuolten kesken, työskennellen kasvotusten ja etäyhteyksin, sekä omalla ajalla itsenäisesti. Työ on edennyt aina yhteisestä suunnittelusta ja pohdinnasta, kirjoitusvastuiden jakamiseen,

toistemme tekstien lukemiseen, ja lopulta yhdessä valmiin tuotoksen läpikäymiseen ja viimeistelyyn.

2 Teoreettiset lähtökohdat ja peruskäsitteet

Esittelemme tässä luvussa keskeiset peruskäsitteet, joita ovat *seksuaalisuus*, *seksuaalinen kasvu ja kehitys* sekä *seksuaalikasvatus*. Koemme, että näiden käsitteiden ymmärtäminen on olennaista työtämme lukiessa sekä tulosten ja johtopäätösten analysoinnissa. Seksuaalisuus ja seksuaalikasvatus termeinä toistuvat läpi työn, joten siksi niiden auki selittäminen on tarpeen. Seksuaalista kasvua ja kehitystä taasen on tärkeä avata, jotta jokainen lukija ymmärtäisi, kuinka merkittävästi oppilaiden seksuaalisuus kehittyy läpi peruskoulun.

Pyrimme valottamaan useiden eri tahojen määritelmiä kyseisille käsitteille tarjotaksemme kattavan ja monipuolisen kuvan niistä. Käsitteitä olisi voinut määritellä lukemattomilla eri tavoilla useiden eri tieteenalojen kautta. Olemme kuitenkin yrittäneet sisällyttää olennaisimmat ja tunnetuimmat määritelmät käsitteisiimme, huomioiden kuitenkin työmme rajatun laajuuden.

2.1 Seksuaalisuus

Seksuaalisuutta voidaan tarkastella esimerkiksi biologian, sosiologian tai psykologian kentältä, perehtyä juridiseen puoleen tai lähestyä asiaa henkiseltä tai uskonnolliselta kannalta (Bildjuschkin & Malmberg, 2000). Olennaista on mielestämme kuitenkin se, että seksuaalisuus on sisäsyntyinen ominaisuus, joka kehittyy ja muuttuu muotoaan elämän eri vaiheissa, ja että jokainen saa määritellä miten itse kokee tai ilmaisee seksuaalisuuttaan. Maailman terveysjärjestön (2006) mukaan seksuaalisuus on ominaisuus, joka on osa jokaista ihmistä ja se kulkee ihmisen mukana läpi koko elämän. Ihminen on siis seksuaalinen olento jo syntyessään ja on sitä myös kuolemaan saakka. Seksuaalisuus koostuu pienemmistä osa-alueista, joita ovat Maailman terveysjärjestön mukaan: seksuaalinen suuntautuminen, sukupuoli-identiteetit ja -roolit, läheisyys, nautinto, erotiikka, seksi sekä lisääntyminen (Maailman terveysjärjestö, 2006).

Bildjuschkin ja Malmberg (2000) taas jakavat seksuaalisuuden viiteen eri ulottuvuuteen, joita ovat biologinen, psyykinen, sosiaalinen, eettinen sekä henkinen ulottuvuus. Heidän mukaansa seksuaalisuuden biologiseen ulottuvuuteen kuuluu kehoon ja kehon muutoksiin liittyvät seikat, itse seksi sekä lisääntyminen. Psykkiseen ulottuvuuteen taas kuuluu seksuaalinen identiteetti, ajatukset, kokemukset, tiedot sekä tunteet. Kolmanteen, eli sosiaaliseen ulottuvuuteen liittyy se, miten seksuaalisuutemme näkyy suhteessa muihin ihmisiin. Muun muassa vuorovaikutukseen, kohtaamiseen ja käyttäytymiseen liittyvät asiat, mutta myös laajemmin

kulttuuriin, lakeihin sekä uskontoon liittyvät seikat linkittyvät seksuaalisuuden sosiaaliseen ulottuvuuteen. Uskonnollisuus, moraalit ja arvot liittyvät sen sijaan eettiseen ulottuvuuteen ja intiimiys, halu, läsnäolo, haltioituminen sekä uskallus liittyvät taas henkiseen ulottuvuuteen (Bildjuschkin & Malmberg, 2000). Seksuaalisuus on siis hyvin laaja, ja monitahoinen käsite, jolla on useita eri ulottuvuuksia ja ilmenemismuotoja.

MIELI Suomen Mielenterveys ry luonnehtii seksuaalisuuden ilmenevän eri elämänvaiheissa eri tavalla, mutta painottaa sen olevan läsnä syntymästä asti. MIELI ry kertoo seksuaalisten tarpeiden olevan yhtä luonnollisia kuin levon tai ravinnon tarve, mutta korostaa, että jokainen saa itse määrittää miten suuri rooli seksuaalisuudella on omassa elämässä, sekä miten sitä toteuttaa. Seksuaalisuutta voikin ilmentää heidän mukaansa monin eri tavoin ja sen ollessa tasapainossa saa siitä fyysisiä ja psyykkisiä voimavaroja. Seksuaalisuuteen liittyy olennaisesti nautinto ja mielihyvä, mutta niiden lähteiden ei tarvitse tulla seksistä (MIELI Suomen Mielenterveys ry, n.d). Etenkin lapsilla seksuaalisuus ilmenee täysin eri tavoin kuin aikuisilla, ja on tärkeää muistaa erottaa seksi lasten seksuaalisuudesta.

Seksuaalisuutta voidaan kokea ja ilmentää monin eri tavoin. Seksuaalisuus voi näkyä esimerkiksi ajatuksina, uskomuksina, arvoina, asenteina, käyttäytymisenä, haluina tai fantasioina (Maailman terveysjärjestö, 2006). Seksuaalisuus ei ole siis pelkkää seksuaalista toimintaa, vaikka niin monesti luullaankin (Väestöliitto, 2018). MIELI Suomen Mielenterveys ry:n mukaan seksuaalisuutta saakin ilmentää lukemattomin eri tavoin, kunhan ei satuta tai loukkaa ketään muuta. He painottavat myös, että omien halujen ja rajojen tunnistaminen, kehon kunnioittaminen sekä oman seksuaalisuuden arvostaminen ja oikeanlainen toteuttaminen ovat tärkeitä seksuaalisen hyvinvoinnin kannalta. Koska seksuaalisuus näkyy arjessa monella eri tavalla, eikä kaikki tieto ole aina välttämättä totuudenmukaista tai ymmärrettävää lasten näkökulmasta, nousee seksuaalikasvatuksen rooli erittäin keskeiseksi ja tärkeäksi lasten ja nuorten seksuaalisen kasvun ja kehityksen kannalta (Bildjuschkin, 2015).

2.2 Seksuaalinen kasvu ja kehitys

Riihosen, Larun ja Cacciatoren mukaan (2015) seksuaalinen kehitys on yksilöllinen ja vaiheittain etenevä prosessi, johon vaikuttavat monet eri tekijät. Esimerkiksi lapsen temperamentti, biologinen kehitys, ympäristö sekä kokemukset ovat kaikki keskeisiä tekijöitä,

jotka vaikuttavat siihen, millä tavalla kunkin yksilön seksuaalisuus kehittyy (Riihonen, Laru, Cacciatore, 2015). Seksuaaliselle kasvulle ja kehitykselle on olemassa runsaasti eri teorioita ja selitysmalleja, mutta valitsimme lähempään tarkasteluun Maailman terveysjärjestön ikävaiheittaisen mallin sekä lastenpsykiatri ja asiantuntijalääkäri Raisa Cacciatoren seksuaalisuuden portaat -mallin. Kyseisiä teorioita on käytetty runsaasti niin opetushallituksen, väestöliiton kuin muidenkin nimekkäiden toimijoiden sivustoilla. Seksuaalista kasvua ja kehitystä olisi voinut myös lähestyä esimerkiksi biologiselta kannalta fokuosoitumalla fyysisiin muutoksiin tai psykologiselta kannalta valottamalla Sigmund Freudin tunnettua psykoseksuaalista kehitysteoriaa. Koimme kuitenkin, että valitsemamme teoriat ovat meidän työmme kannalta relevantteja ja tarjosivat selkeän kasvatustieteisiin soveltuvan linssin, minkä läpi työmme tuloksia voi tarkastella.

2.2.1 Seksuaalinen kehitys ikävaiheittain

Maailman terveysjärjestö (2010) jaottelee seksuaalisen kehityksen viiteen eri vaiheeseen iän mukaan. Ensimmäinen vaihe kattaa ikävuodet 0–3 ja sitä voidaan sanoa löytämisen ja tutkimisen ajaksi. Vauva löytää pikkuhiljaa oman kehonsa ja kiinnostus siitä lisääntyy erityisesti taaperoiässä. Taaperoilla alkaa kehittyä myös sukupuoli-identiteetti eli he ymmärtävät olevansa tyttöjä tai poikia. Toinen vaihe käsittää ikävuodet 4–6 ja silloin keskiössä ovat ystävyys, leikki ja sääntöjen oppiminen. Lapsi oppii esimerkiksi minkälainen käyttäytyminen on sallittua ja mikä taas paheksuttavaa. Omaan ja muiden kehoon tutustutaan erilaisten leikkien kautta, ja ystäväystymistä tapahtuu niin saman kuin eri sukupuolenkin kanssa. 7–9 vuoden iässä eli kolmannessa vaiheessa olevat lapset alkavat kokea häpeän ja ensirakkauden tuntemuksia. Esimerkiksi alastomuus voi alkaa tuntua lapsesta epä mukavalta muiden ihmisen joukossa. Lisäksi tytöt ja pojat jakaantuvat monesti omiin ryhmiinsä tarkastellen toisiaan etäämmältä (Maailman terveysjärjestö, 2010).

Maailman terveysjärjestön (2010) jaottelun mukaan neljänteen vaiheeseen sisältyy varhaispuberteetti sekä varsinainen puberteetti, jolloin lapset ovat 10–15-vuotiaita. Varhaispuberteetti alkaa noin 10 vuoden iässä, joka aiheuttaa lapsissa muutoksia niin fyysisesti kuin henkisesti. Esimerkiksi mielialat voivat vaihdella ja käyttäytyminen voi olla erilaista. Tällöin myös aikuisten seksuaalisuus alkaa kiinnostamaan lapsia enemmän. Murrosikä eli puberteetti alkaa tavallisesti 12–15 vuoden iässä, jolloin nuorissa tapahtuu isoja fyysisiä muutoksia. Nuorten seksuaalinen minäkuva kehittyy ja myös seksuaalinen suuntautuminen

alkaa hahmottumaan. Tässä vaiheessa samanikäiset aletaan näkemään seksuaalisesti kiinnostavina ja myös flirttailu lisääntyy. Viimeisessä eli viidennessä vaiheessa 16–18-vuotiaat nuoret ovat aikuisuuden kynnyksellä ja tämä on erityisesti itsenäistymisen aikaa. Nuorten oma seksuaalinen suuntautuminen on entistä selkeämpi ja myös seurustelu sekä seksuaaliset kokemukset lisääntyvät (Maailman terveysjärjestö, 2010).

2.2.2 Seksuaalisuuden portaat

Seksuaalista kehitystä voidaan tarkastella ikävaiheittaisen kehityksen lisäksi myös seksuaalisuuden portaiden kautta. Cacciatore ja Korteniemi-Poikela (2019) esittävätkin, että seksuaalisuuden ja tunne-elämän kehitys eivät ole sidoksissa ikävuosiin, joten seksuaalisuuden tarkasteleminen pelkästään iän mukaan ei ole välttämättä kaikista mielekkäintä. Kehitys tapahtuu jokaisella lapsella omaan tahtiin ja tästä syystä osalla kehitys voi olla nopeampaa tai hitaampaa (Cacciatore & Korteniemi-Poikela, 2019). Seksuaalisuuden portaat -mallissa kussakin portaassa on Korteniemi-Poikelan ja Cacciatoren (2010) mukaan kyse siitä, minkälainen kapasiteetti lapsella on käsitellä asioita ja minkälaiset valmiudet lapsella on toimia. Kehitys ei etene heidän mukaansa aina tasaisesti – joskus portaita saatetaan edetä hyvinkin vauhdikkaasti tai jollain portaalla voidaan viettää enemmän aikaa (Korteniemi-Poikela & Cacciatore, 2010).

Korteniemi-Poikela ja Cacciatore (2015) esittävät teoksessaan *Seksuaalisuuden portaat* 11 porrasta, joista ensimmäistä kutsutaan nimellä ”Olen ihana!”. Tällä portaalla oleva lapsi on yleensä noin 0–4-vuotias, rakastaa itseään, ei pelkää alastomuutta, on utelias omasta sekä muiden kehosta ja kaipaa paljon läheisyyttä ja kosketusta. Toisella portaalla eli ”Tykkäyskaveri” portaalla lapsi on puolestaan 3–8 vuoden ikäinen, tykkää monista asioista ja ihmisistä, etenkin ikätovereista, ja myös näyttää nämä tunteet estottomasti ja rohkeasti. Tällä portaalla lapsi pääseekin opettelemaan tärkeitä taitoja eli sitä minkälaisia rajoja kiintymyksen näyttämiseksi on olemassa. Kolmas portas on nimeltään ”Vanhempien ihailu”, jossa lapsi on noin 3–9-vuotias. Nimensä mukaisesti portaaseen liittyy jonkun aikuisen ihmisen ihailu, joka on yleensä lapsen oma vanhempi. Lapsi saattaa haluta mennä naimisiin oman äitinsä tai isänsä kanssa, ja saattaa myös osoittaa mustasukkaisuuden tunteita. Lisäksi se miten lapset syntyvät ja mitä eroja sukupuolten välillä on alkaa herättämään kiinnostusta lapsessa (Korteniemi-Poikela & Cacciatore, 2015).

“Idoli ihastuttaa” on seuraava porras Korteniemi-Poikelan ja Cacciatoren (2015) mukaan. Siinä lapsen ikä on 6–12 vuotta, ja tällä portaalla vanhemman sijaan rakkauden kohteena onkin joku julkkis tai perheen ulkopuolinen aikuinen. Lapsi unelmoi ja nauttii rakkauden tunteestaan, mutta oikeaa seurustelua ei kuitenkaan vielä mietitä. Viides porras on “Tuttu mutta salattu”, ja siinä lapsi ihastuu johonkin suhteellisen samanikäiseen lähipiirissä olevaan ihmiseen. Tämä voi tapahtua jo vaikka 8 vuoden iässä tai yhtä lailla myöhemminkin lähempänä täysikää. Tällä portaalla ideana on kuitenkin se, että ihastuksesta ei vielä uskalleta kertoa kenellekään, vaan se pidetään ihan omana tietona. Täten lapsi pääseekin harjoittelemaan omien tunteidensa käsittelemistä. Kuudennella eli “Tuttu ja kaverille kerrottu” portaalla lapsi on tavallisesti noin 9–14-vuotias ja tällöin ihastuksesta uskalletaan kertoa jo omalle ystävälle tai perheenjäsenelle. Samalla lapsi oppii lisää ystävydestä, ja saa tärkeää tukea ja hyväksyntää kavereiltaan (Korteniemi-Poikela & Cacciatore, 2015).

Korteniemi-Poikelan ja Cacciatoren (2015) kehittämällä seitsemännellä portaalla lapsi on yleensä noin 10–15 vuoden ikäinen ja portaan nimi on “Tykkään sinusta”. Tässä vaiheessa lapsi kertoo omasta ihastuksestaan ensimmäistä kertaa sen kohteelle, mutta keskeisestä ei ole se saadaanko ihastukselle vastakaikua, vaan se, että nyt kohde tietää asiasta. Lapsi opettelee sitä, miten tunteista voidaan kertoa, ja rakkaudentunnustus voikin tapahtua esimerkiksi kaverin, rakkauskirjeen tai sosiaalisen median kautta. Lisäksi tällä portaalla alkavat yleensä murrosiän fyysiset muutokset. Seuraava porras “Käsi kädessä” on seurustelun aikaa, jolloin nuori on noin 12–16-vuotias. Ihastus on molemminpuolista ja se halutaan näyttää kaikille. Nuoret ovat lähekkäin, pitävät toisiaan kädestä, mutta rohkeus ei vielä riitä muuhun, välttämättä edes puhumiseenkaan. Tällä portaalla nuoret opettelevat käsittelemään myös eroa ja sen tuomia tunteita kuten pettymystä. Käsikosketuksen aikaa seuraa porras “Suudellen”, jolloin nuorille avautuu ihan uudenlainen nautinnon maailma. Suudelmat ja kosketukset tuovat mukanaan seksuaalisen sävyn, jolloin myös kiihottumista voidaan kokea (Korteniemi-Poikela & Cacciatore, 2015).

“Mikä tuntuu hyvältä?” porras on Korteniemi-Poikelan ja Cacciatoren (2015) mukaan yleensä 15–20-vuotiaiden nuorten aikaa, jolloin tutustutaan niin itseen kuin kumppaniin, ja koetaan yhdessä jaettua seksuaalista nautintoa. Tässä vaiheessa päämääränä ei ole kuitenkaan vielä yhdyntä, vaan seksuaalisten viestien sekä kommunikaation opettelu. Seuraava porras “Rakastella” on jatkumoa edelliselle, mutta siinä nuori on entistäkin rohkaistuneempi ja näin ollen valmis ottamaan askeleen vieläkin intiimimpään kanssakäymiseen. Tutustumisen sijaan

tällä portaalla toimintaa voidaan luonnehtia enemmänkin yhteen hiileen puhaltavana yhteisnautintona. “Rakastella” portaalla nuori on yleensä 16–25-vuotias. Seksuaalisuuden portaat eivät kuitenkaan suinkaan lopu tähän, vaan ne jatkuvat porras portaalta äärettömiin (Korteniemi-Poikela, Cacciatore, 2015).

2.3 Seksuaalikasvatus

Jokaisella lapsella ja nuorella on oikeus saada laadukasta ja monipuolista seksuaalikasvatusta (Hivpoint, 2020). Seksuaalikasvatus voidaan jakaa Maailman terveysjärjestön (2010) mukaan viralliseen ja epäviralliseen seksuaalikasvatukseen sen mukaan kuka sen toteuttaa. Heidän mukaansa epävirallisia seksuaalikasvatuksen lähteitä ovat esimerkiksi vanhemmat sekä muut läheiset, ja virallisia lähteitä puolestaan opetusalan ja terveydenhuollon ammattilaiset. Lapset ja nuoret tarvitsevat näistä molempia eli nämä kaksi olisi syytä nähdä enemmänkin toisia täydentävinä tekijöinä, ei toistensa vastakohtina (Maailman terveysjärjestö, 2010). Väestöliitto kertoo jokaisen lapsen elämässä olevan aikuisen toimivan seksuaalikasvattajan roolissa jossain vaiheessa halusi hän sitä tai ei (Väestöliitto, n.d. a.). Erityisesti siis lasten ja nuorten kanssa työskentelevien aikuisten tulisi huomioida tämä, jotta omat toimintamallit, arvot sekä asenteet näyttäisivät tervettä esimerkkiä seksuaalisuudesta.

Maailman terveysjärjestö (2010) linjaa, että seksuaalikasvatuksen tulisi alkaa varhaislapsuudessa ja jatkua aikuisuuteen. Seksuaalikasvatuksen tarkoituksena on, että kasvaja oppisi monipuolisesti seksuaalisuuden eri ulottuvuuksista ja saisi hyvät lähtökohdat esimerkiksi oman seksuaalisuuden ymmärtämiseen, ihmissuhteiden luomiseen ja ylläpitämiseen, sekä erilaisten päätöksien tekemiseen (Maailman terveysjärjestö, 2010). Sen avulla voidaan edistää merkittävästi yksilöiden seksuaali- ja lisääntymisterveyttä (Klemetti & Raussi-Lehto, 2016). Väestöliiton mukaan 0–8-vuotiaiden kohdalla puhutaan usein seksuaalikasvatuksen sijaan kehotunnekasvatuksesta. Kehotunnekasvatuksen tavoitteena on lisätä lasten turvataitoja sekä tietoja omista kehonosistaan ja toiminnoistaan ikätasolle sopivalla tavalla (Väestöliitto, n.d. b.).

Maailman terveysjärjestö (2010) on määritellyt seitsemän periaatetta, joihin seksuaalikasvatuksen tulisi pohjautua. Seksuaalikasvatuksen tulee perustua aina tietoon, joka on tieteellisesti täsmällistä. Sen tulee olla ennen kaikkea ikään ja kehitystasoon nähden sopivaa ja sen pitäisi alkaa jo syntymästä lähtien. Seksuaalikasvatus tulisi nähdä keinona, jonka avulla yhteiskuntaa voidaan kehittää myötätuntoiseen ja oikeudenmukaiseen

suuntaan. Seksuaalikasvatuksen tulee perustua ihmisoikeuksiin sekä käsitykseen kokonaisvaltaisesta hyvinvoinnista, ja myös sukupuolten välinen tasa-arvo, itsemääräämisoikeus ja erilaisuuden hyväksyminen tulisivat olla vahvasti läsnä (Maailman terveysjärjestö, 2010).

Seksuaalikasvatus voidaan Raussi-Lehdon ja Klemetin (2016) mukaan jakaa neljään eri osa-alueeseen, joita ovat seksuaalivalistus, seksuaaliopetus, seksuaalineuvonta sekä seksuaaliohjaus. Seksuaalivalistus tarkoittaa laajoille ihmisjoukoille suunnattua tiedon jakamista. Seksuaalivalistusta järjestääkin usein jokin organisaatio kuten Väestöliitto tai THL erilaisin kampanjoin. Kampanjoiden tavoitteena on tarjota kertaluontoisesti tärkeää tietoa kohdennetusti tietyille ikäryhmälle. Seksuaalivalistuksen laajoille ihmisjoukoille suunnatun luonteen takia se ei ole dialogista eikä nuorille usein tarjoudu mahdollisuutta kysyä kysymyksiä aiheesta (Klemetti & Raussi-Lehto, 2016).

Klemetti ja Raussi-Lehto (2016) linjaavat seksuaaliohjauksen ja -neuvonnan olevan melko samankaltaisia seksuaalikasvatuksen osa-alueita. Molempia antaa heidän mukaansa yleensä henkilökohtaisesti terveydenhuollon koulutettu asiantuntija, ja sinne hakeudutaan omaaloitteisesti. Seksuaalineuvonta pitää yleensä sisällään useamman tapaamiskerran, kun taas seksuaaliohjaus voi tapahtua esimerkiksi eri foorumien kautta (Klemetti & Raussi-Lehto, 2016). Seksuaalineuvontaa- tai ohjausta voi haluta yleisen tiedonpuutteen vuoksi, mutta yleisemmin kyseessä on jokin tietty vaikeus tai pulma, mihin kaivataan apua (Bildjuschkin & Malmberg, 2000).

Seksuaaliopetus on Bildjuschkinin ja Malmbergin (2000) mukaan esimerkiksi kouluissa tai erilaisissa kerhoissa tapahtuvaa tavoitteellista toimintaa. Seksuaaliopetuksen tulisi alkaa jo ensimmäisiltä luokilta alkaen ja jatkua koulupolun loppuun saakka (Bildjuschkin & Malmberg, 2000) Klemetti ja Raussi-Lehto (2016) kertovat seksuaaliopetuksen mahdollistavan keskustelun oppilaiden kanssa ja painottavat sen vuorovaikutteisuutta. Seksuaaliopetusta antaa luokka-asteesta riippuen yleensä joko luokanopettaja, terveystiedonopettaja, kouluterveydenhoitaja tai jokin muu vieraileva asiantuntija (Klemetti & Raussi-Lehto, 2016). Aiomme tässä kandidaatintutkielmassa keskittyä nimenomaan seksuaalikasvatuksen haasteisiin seksuaaliopetuksen näkökulmasta.

3 Aiemmat tutkimukset

Tässä luvussa esittelemme aiempia tutkimuksia seksuaalikasvatuksesta sekä kotimaisella että kansainvälisellä tasolla, ja tätä kautta vastaamme ensimmäiseen tutkimuskysymykseemme *“Mitä aiempi tutkimus kertoo seksuaalikasvatuksen opetuksen haasteista peruskoulussa?”*. Halusimme varmistaa, että tutkimukset ovat mahdollisimman laadukkaita sekä luotettavia, joten kaikki valitsemamme tutkimukset ovat vertaisarvioituja. Pyrimme valikoimaan kaikista uusimmat tutkimukset, mutta otimme myös joukkoon yhden vähän vanhemman, koska havaitsimme, että samoja haasteita on noussut esiin jo aikaisemminkin.

Yritimme löytää aiheeseemme liittyen kaikista sopivimmat tutkimukset eli sellaiset, joissa kävisi ilmi seksuaalikasvatuksen haasteita. Koska olemme tässä tutkielmassa kiinnostuneita haasteista, jotka liittyvät seksuaalikasvatuksen opetukseen, asiaa voidaan tarkastella niin opettajien kuin oppilaidenkin näkökulmasta. Lisäksi esittelemme myös yhden tutkimuksen vanhempien kokemista haasteista, koska ne voivat vaikuttaa keskeisesti siihen minkälaiset lähtökohdat ja tiedot oppilailla on seksuaalisuuteen liittyen. Tarkkaa rajausta pelkästään peruskoulun seksuaalikasvatukseen emme pystyneet tekemään, sillä koimme, ettemme löytäneet tällaisia tutkimuksia riittävästi. Tutkitut oppilaat ovat siis joko peruskouluikäisiä tai vähän tätä vanhempia, ja opettajat puolestaan ala-, ylä- tai toiseen asteen kouluissa työskenteleviä.

Kotimaiset tutkimukset

Kontula ja Meriläinen (2007) ovat tutkineet Väestöliiton väestöntutkimuslaitoksen nimissä Suomen koulujen seksuaalikasvatusta vuosina 1996 ja 2006. Jälkimmäinen tutkimus oli seurantatutkimus edelliselle, jonka ansiosta pystyttiin tarkastelemaan muutoksia. Aineisto kerättiin tilastokeskuksen toimesta kyselyiden kautta, ja ensimmäiseen tutkimukseen osallistui 423 koulua ja toiseen 518. Tutkimuksessa kävi ilmi, että vaikka suurin osa opettajista koki seksuaalikasvatuksen joko helpoksi tai erittäin helpoksi, koettiin seksuaalikasvatukseen liittyvän myös erilaisia haasteita. Tämän suhteen ei ollut havaittavissa sen erityisempää muutosta vuosien välillä. Keskeisimpinä haasteina esiin nousi resurssien ja ajan puute, oppituntien vähyys sekä liian vähäinen yhteistyö koulussa. Lisäksi opettamista vaikeuttavina tekijöinä nähtiin opettajan heikko osaaminen sekä oppilaiden vaihtelevat kehitystasot, erilaiset taustat ja uskonnolliset vakaumukset. Myös jotkin aiheet koettiin itsessään hankaliksi tai

intiimeiksi, ja esimerkkeinä näistä olivat pedofilia, inesti, raiskaus, seksuaalinen ahdistelu ja hyväksikäyttö, sekä yhdyntä. Lisäksi vastakkaisen sukupuolen seksuaalisuudesta puhuminen saatettiin kokea vaikeana oman kokemuksen puutteen vuoksi (Kontula & Meriläinen, 2007).

Väestöliitolla työskentelevä tutkimusprofessori emeritus Osmo Kontula (2014) on myös tutkinut Suomessa poikien kokemuksia seksuaalikasvatuksesta. The BoyS Project sai alkunsa Kontulan aiemmasta tutkimustuloksesta, jonka mukaan poikien tietotaso seksuaalisuuteen liittyvissä asioissa oli merkittävästi alempi kuin tyttöjen. Aineistona käytettiin poikien puhelimeen sekä neuvontasivustolle tulleita kysymyksiä, yksilö- ja ryhmähaastatteluja sekä esseitä. Tutkielmamme kannalta relevanteimmat tulokset liittyvät siihen, millaista seksuaalikasvatusta pojat toivoivat. Pojat kertoivat, että jotkut opettajat tuntuivat olevan haluttomia tai nolostuneita puhuessaan aiheesta ja he korostivat vain seksuaalisuuden negatiivisia puolia. Opettajat lähestyivät asiaa jonain, joka on kaukana aikuisuudessa, eikä tällä hetkellä läsnä oppilaiden arjessa. Pojat toivoivat, että opettaja olisi ammattitaitoinen, avoin, suora, itsevarma ja käsittelee asiaa laajasti. Hierarkkista, mekaanista tai luennoivaa opetustyyliä ei koettu kuuntelemisen arvoiseksi. Pojat toivoivat lisää tietoa seksuaalisuudesta ja seksistä, ja he toivoivat myös, että seksuaalikasvatusta olisi määrällisesti enemmän ja se alkaisi aikaisemmin (Kontula, 2014).

Bildjuschkinin (2016) toimittamassa Terveiden ja hyvinvoinninlaitoksen työpöytäpaperissa on selvitetty opettajien sekä kouluterveydenhuoltajien kokemuksia seksuaalikasvatuksesta osana "Kumita - kun on sen aika" -kampanjan evaluointia. Kysely tehtiin sähköpostitse ja yhteensä vastauksia saatiin 19,5 % vastausprosentilla 115 kappaletta. Lähes kolmasosa opettajista ilmoitti, ettei ollut saanut minkäänlaista opetusta seksuaalikasvatuksesta omista opinnoistaan. Moni opettaja oli hankkinut lisäkoulutusta aiheesta, mutta ongelmaksi muodostui lisäkoulutuksen hajanaisuus, satunnaisuus sekä vaihtelevat sisällöt. Opettajat kokivat suurimmaksi osin seksuaalikasvatuksen tärkeäksi ja luonnolliseksi, mutta he kaipasivat lisätietoja erityisesti eri uskonnoista ja kulttuureista. Seksuaalikasvatuksen aiheet painottuivat selkeästi raskauksien ehkäisyyn sekä seksitauteihin. Esimerkiksi minäkuva, itsetunto, porno, media ja sosiaaliset taidot jäivät lähes mainitsematta opettajien vastauksissa (Bildjuschkin, 2016).

Kansainväliset tutkimukset

Eisenberg, Wagenaar ja Neumark-Sztainer (1997) ovat tutkineet Minnesotassa 9–12 luokilla olevien oppilaiden näkökulmia koulun seksuaalikasvatuksesta. Oppilaat kokivat ensinnäkin, että seksuaalikasvatus keskittyy liikaa sellaisiin asioihin, jotka eivät ole heidän mielestään niin tärkeitä. He eivät siis välttämättä kokeneet saavansa tarpeeksi tietoa sellaisista aiheista, joista he olisivat puolestaan halunneet tietää. Oppilaat olivat lisäksi sitä mieltä, että kokonaisvaltainen seksuaalikasvatus voisi alkaa jo aiemmin, sillä yleensä käsiteltävät asiat olivat jo entuudestaan tuttuja. Seksuaalikasvatuksen tehokkuuteen ja onnistumiseen vaikutti oppilaiden mielestä keskeisesti se kuka opetusta antaa, minkälaisella tyylillä ja miten hyvin opetus vastaa oppilaiden tarpeita ja tietotasoa. Oppilaat painottivat sitä, että opettajalla tulisi olla tarpeeksi osaamista aiheeseen liittyen, ja että ulkopuolinen seksuaalikasvattaja voisi olla myös hyvä vaihtoehto. Joka tapauksessa se, että seksuaalikasvatusta antava henkilö olisi avoin, rehellinen, suorapuheinen ja halukas keskustelemaan, olivat oppilaiden mielestä tärkeimpiä piirteitä (Eisenberg, Wagenaar, Neumark-Sztainer, 1997).

Irlannissa selvitettiin sen sijaan oppilaiden toiveita seksuaalikasvatuksen sisällöistä. O'Higgins sekä Gabhainn (2012) halusivat tutkia aihetta, sillä jotta seksuaalikasvatus olisi oikeasti tehokasta ja toimivaa, tulee siinä ottaa huomioon kohderyhmän, eli oppilaiden toiveet. Tutkimukseen osallistui 394 oppilasta, jotka olivat iältään 15–18-vuotiaita. Nuoret toivoivat enemmän tietoa kokonaisvaltaisesti seksuaaliterveyteen liittyvistä asioista, kuten ehkäisystä, parisuhteista ja itse seksistä. He halusivat kuulla oikeita arkielämän kokemuksia ja saada myös neuvoja, miten puhua näistä asioista esimerkiksi vanhempien, sukulaisten tai kavereiden kanssa. Oppilaat eivät halunneet seksuaalikasvatusta, joka keskittyy pelotteluun ja jossa opettaja häpeilee asioita. He toivoivat, että heitä opettaisi henkilö, joka on ammattitaitoinen, itsevarma sekä luotettava, ja joka käyttäisi monipuolisia opetusmenetelmiä. Nuoret toivoivat lisäksi, että opetusmateriaalit olisivat ajankohtaisia ja niin teknologiaa kuin vierailevia luennoitsijoita käytettäisiin avuksi (O'Higgins & Gabhainn, 2010).

Pound, Langford sekä Campbell (2016) ovat puolestaan tehneet laajan katsauksen tutkimuksista, joissa selvitettiin oppilaiden kokemuksia seksuaalikasvatuksesta. He analysoivat 48 kansainvälistä tutkimusta, selvittääkseen vastaako seksuaalikasvatus lasten ja nuorten tarpeisiin. Tuloksista kävi ilmi, että oppilaat kokevat olonsa seksuaalikasvatuksen tunneilla usein nolostuneeksi ja haavoittuvaiseksi. Pojat kokivat olonsa haavoittuvaiseksi siksi, että he

kokivat painetta tietää asiasta kaiken. Salatakseen tietämättömyytensä he usein häiriköivät tuntia. Tytöt taas kokivat olonsa haavoittuvaiseksi sen vuoksi, että pojat usein kommentoivat asiattomaan sävyyn ja verbaalisesti ahdistelivat tunnilla aktiivisia tyttöjä. Oppilaat kokivat ongelmaksi myös sen, että seksuaalikasvatusta opetettiin kuten mitä tahansa muuta kouluainetta, sivuuttaen sen herkän ja intiimin luonteen. Opetus oli usein liikaa biologiaan keskittyvää, heteronormatiivista, sukupuolittavaa sekä negatiivista. Opettajat myös häpeilivät asiaa ja opettivat sitä jonain, mikä ei vielä koske oppilaita. Oppilaat toivoivat, että seksuaalikasvatusta annettaisiin aikaisemmin, sillä kävi ilmi, että moni oppilas turvautui pornoon etsiessään tietoa seksistä (Pound, Langford & Campbell, 2016).

Vilaca (2017) on taas tutkinut Portugalissa toiminnallista IVAC-mallia seksuaalikasvatuksessa. Vaikka tutkimus ei suoranaisesti keskity seksuaalikasvatuksen haasteisiin, nousi tuloksista esiin tietoja, jotka näimme hyödylliseksi aiheemme kannalta. Vilaca haastatteli ja havainnoi 36:ta opettajaa kuudesta eri Pohjois-Portugalin koulusta, sekä tutki lisäksi heidän tekemiä päiväkirjoja. Tuloksista kävi ilmi muun muassa se, että oppilaat toivoisivat seksuaalikasvatuksessa keskittyttävän seksuaalisen hyvinvoinnin parantamiseen ja sukupuolen tai seksuaalisen suuntautumisen perusteella tapahtuvan syrjimyksen ehkäisyyn. He halusivat myös tietää lisää ensimmäisestä yhdyntäkerrasta sekä raskauden ehkäisystä. Kun opettajat näkivät oppilaiden toiveet, olivat he sitä mieltä, että he eivät välttämättä itse opettaisi kyseisiä aiheita, vaan keskittyisivät seksitautien sekä ehkäisyn opettamiseen. Oppilaat ja opettajat näkivät siis eri asiat tärkeinä. Tutkimuksessa kävi myös ilmi, että opintojen suunniteltu rakenne vaikeutti seksuaalikasvatuksen opetusta. Seksuaalikasvatusta helpottavia tekijöitä oli opettajien saama lisäkoulutus sekä yhteistyö opettajien välillä (Vilaca, 2017).

Espanjassa on tutkittu suoraan opettajien näkemyksiä seksuaalikasvatukseen liittyvistä haasteista. Martínez kollegoineen (2012) toteuttivat tutkimuksen, johon osallistui 3760 opettajaa, jotka työskentelivät 3–18-vuotiaiden lasten ja nuorten parissa. Tutkimukseen osallistuneista opettajista 51,2 % kertoi, että he olivat toteuttaneet työssään seksuaalikasvatusta. Lopuilla 48,8 % ei siis ollut asiasta käytännön kokemusta, mutta näkemykset haasteista olivat silti opettajien välillä samankaltaisia. Opettajat kokivat, että ajan ja resurssien puute, saadun koulutuksen määrä, epämääräinen laki, sekä koulun suhtautuminen seksuaalikasvatukseen olivat mahdollisia haasteita seksuaalikasvatuksen toteuttamiselle. Jopa 50 % opettajista oli sitä mieltä, että heidän koulunsa ei ajattele seksuaalikasvatuksen olevan kovinkaan tärkeää. Noin 60 % opettajista kertoi, että heidän koulussaan ei ole tarpeeksi resursseja käytettävissä. 43,2 %

opettajista raportoi puolestaan, että he eivät olleet saaneet mitään koulutusta aiheeseen liittyen, vaikka koulutuksen puute oli nimenomaan yksi keskeinen tekijä, jonka nähtiin vaikeuttavan seksuaalikasvatuksen toteuttamista (Martínez ym., 2012).

Minnesotassa on myös tutkittu seksuaalikasvatusta opettajien näkökulmasta. Eisenberg, Madsen, Oliphant ja Sieving (2013) tekivät tutkimuksen, johon osallistui 368 opettajaa keski- ja toisen asteen kouluista. Tutkimuksessa selvitettiin mitä sisältöjä opettajat opettavat ja minkälaisia haasteita he kohtaavat. Suurin osa tutkimukseen osallistuneista opettajista koki haasteita seksuaalikasvatuksessa. Opettajat vastasivat kuhunkin esitettyyn haasteeseen, näkivätkö he sen esteenä seksuaalikasvatuksen toteuttamiselle vai ei. Esitettyjä mahdollisia haasteita olivat ajan-, taloudellisten resurssien- sekä opetussuunnitelman puute, huoli vanhempien-, oppilaiden tai hallinnon reagoimisesta annettuun seksuaalikasvatukseen, sekä koulun tai alueen käytänteet. Opettajista jopa 47,6 % raportoi puutteellisen ajan olevan ongelma seksuaalikasvatuksen toteuttamiselle. 39,9 % vastaajista oli sitä mieltä, että taloudelliset resurssit ovat haaste ja 35 % näki myös puutteellisen opetussuunnitelman tuottavan vaikeuksia. Koetut haasteet olivat siis yleisimmin rakenteellisia, mutta myös huoli vanhempien reagoimisesta keräsi 37 % vastaajan äänen. Vähiten haasteellisena opettajat kokivat oppilaiden reagoinnin, sillä se mainittiin haasteeksi 18,2 % opettajan toimesta (Eisenberg, Madsen, Oliphant & Sieving, 2013).

Stone, Ingham ja Gibbins (2013) selvittivät puolestaan Iso-Britanniassa seksuaalikasvatuksen haasteita vanhempien näkökulmasta. Tutkimuksessa tarkasteltiin sitä, minkälaiset haasteet hankaloittavat vanhempien ja lasten välistä avointa kommunikaatiota, ja minkälaisia syitä vanhemmat esittävät lasten seksuaalisen tietoisuuden ja tietoon käsiksi pääsemisen rajoittamiselle. Tutkimus toteutettiin ryhmähaastatteluina ja siihen osallistui 20 vanhempaa, joiden lapset olivat iältään 3–7-vuotiaita. Haastattelujen pohjalta pystyttiin muodostamaan neljä teemaa: viattomuus, ikäsoveltuvuus, pelko muiden reaktioista sekä yleinen epämunavuus. Jotkut vanhemmat ajattelivat vahvasti niin, että tieto seksuaalisuuteen liittyvistä asioista voisi tuhota lasten viattomuuden, ja näin ollen he saattoivat kokea tarvetta suojella lapsia tältä. Paljon keskustelua herätti myös se, että minkälainen tieto on lapsen ikätasoon nähden sopivaa eli mitä kaikkea lapsille kannattaa kertoa ja mitä ei. Vanhemmat olivat myös huolissaan siitä, miten muut suhtautuisivat heidän sanomisiinsa, koska mitään yhteisiä sääntöjä ei ollut olemassa lasten kysymyksiin vastaamiselle. Lisäksi oma epämunavuus ja häpeä koettiin myös merkittävänä

haasteena avoimuudelle, ja tähän sisältyi keskeisesti myös epävarmuutta omista taidoista (Stone, Ingham & Gibbins, 2013).

4 Metodologia

4.1 Aineisto

Halusimme sisällyttää tähän kandidaatin tutkielmaan pienen aineistonanalyysin, sillä koimme suurta mielenkiintoa päästä tutustumaan seksuaalikasvatusta käsitteleviin teoksiin, ja siihen mitä niissä sanotaan. Aineistoksi valitsimme siis seksuaalikasvatuksen oppaat, jotka ovat suunnattu kasvattajille, eli kaikille vanhemmille sekä aikuisille, jotka työskentelevät lasten ja nuorten parissa. Pyrimme valikoimaan mahdollisimman tuoreita, ajan tasalla olevia oppaita, jotta haasteiden etsiminen olisi mielekäästä ja tutkimustulosten sekä oppaiden sisältö verrattavissa toisiinsa. Valitsimme oppaat myös sillä periaatteella, että ne olisivat hieman erilaisia keskenään, jotta saisimme mahdollisimman kattavan kuvan koko aiheesta. Tutustuimme useisiin eri teoksiin ja karsimme sen pohjalta oppaat, joista koimme saavamme parhaiten irti seksuaalikasvatuksen haasteisiin liittyvää aineistoa.

Oppaita valikoitu lopulta viisi, ja ne ovat:

- Marja Kihlströmin *Oikeilla nimillä: Seksuaalikasvatus opas aikuisille* 2020
 - Nykyaikainen, tunnetun seksologin kirjoittama teos, jossa korostuu erityisesti seksuaalisuuden myönteisyys ja moninaisuus, sekä avoimuus ja rehellisyys seksuaalikasvatuksessa
- Maria Oinosen ja Anni Susinevan *Seksuaalikasvattajan käsikirja* 2019
 - Monipuolinen HivPointin opas, joka tarjoaa yleistä tietoa seksuaalikasvatuksesta, pitää sisällään myös asiantuntijoiden näkemyksiä ja konkreettisia harjoituksia, joita nuorten kanssa voi tehdä
- Katriina Bildjuschkinin toimittama *Seksuaalikasvatuksen tueksi* 2015
 - Terveiden ja hyvinvoinnin laitoksen työpaperi, jossa käsitellään laajasti muun muassa seksuaalisuutta, seksuaalikasvatusta sekä sen vaikuttavuutta, materiaaleja ja sisältöjä
- Katriina Bildjuschkinin ja Susanna Ruuhilahden *Mitä ihmettä? Opas ammattilaisille* 2012
 - 3–9-vuotiaisen lasten parissa työskenteleville suunnattu opas, jossa edetään aihealueittain antaen kasvattajalle tietoa ja myös neuvoja, miten käsitellä kutakin aihetta, ja lisäksi teos sisältää valmiita harjoituksia sekä kasvattajalle itselle että lasten kanssa toteutettavaksi

- Heidi Peltosen ja Lasse Kannaksen toimittama *Terveystieto tutuksi: ensiapua terveystiedon opettamiseen 2005*
 - Yläkoulun terveystiedon opettamisen tueksi tarkoitettu teos, jossa seksuaalikasvatusta käsitellään omassa luvussaan Raisa Cacciatoren ajatuksin sen hyötyjä ja haittoja pohtimalla

4.2 Aineistonanalyysi

Valitsimme aineiston analyysimenetelmäksi sisällönanalyysin siitä syystä, että se mahdollistaa Tuomen ja Sarajärven (2018) mukaan dokumenttien analysoinnin systemaattisesti ja puolueettomasti. Tarkoituksenamme on nostaa esiin, minkälaisia opetukseen liittyviä haasteita seksuaalikasvatuksen oppaista löytyy, ja mielestämme sisällönanalyysi on siihen sopiva valinta. Sisällönanalyysi voidaan jakaa kolmeen eri tyyppiin: aineistolähtöiseen-, teorialähtöiseen- ja teoriaohjaavaan sisällönanalyysiin (Tuomi & Sarajärvi, 2018). Näistä kolmesta aiomme käyttää aineistolähtöistä sisällönanalyysiä, sillä nimensä mukaisesti siinä aineisto on se, joka ohjaa analyysin tekoa.

Tuomi & Sarajärvi (2018) esittävät aineistolähtöisen sisällönanalyysin sisältävän kolme vaihetta, jotka ovat: aineiston pelkistäminen, aineiston ryhmittely sekä teoreettisten käsitteiden luominen. Aineiston pelkistäminen tarkoittaa heidän mukaansa sitä, että aineistosta pyritään löytämään kaikki tutkimukselle keskeinen informaatio. Kun aineistosta on saatu rajattua kaikki tarpeeton pois, voidaan siirtyä aineiston ryhmittelyyn. Tuomi ja Sarajärvi kertovat, että aineiston ryhmittelyssä käydään huolellisesti läpi edellisessä vaiheessa tarkentunut aineisto, ja ryhmitellään nämä ilmaukset niiden samankaltaisuuksien ja eroavaisuuksien perusteella alaluokiksi. Viimeisessä vaiheessa eli teoreettisten käsitteiden luomisessa alaluokat yhdistetään yläluokiksi, yläluokat pääluokiksi ja lopulta pääluokista muodostetaan vielä kokoava käsite, eli toisin sanoen luokittelua jatketaan niin pitkälle kuin se on mahdollista (Tuomi & Sarajärvi, 2018).

Tässä tutkielmassa aineiston pelkistäminen tapahtui siten, että luimme aluksi yksitellen jokaisen oppaan läpi ja poimimme sieltä ylös kaikki kohdat, joissa tuli esiin seksuaalikasvatukseen liittyviä haasteita. Välillä haasteiden paikantaminen vaati tarkempaa tutkimista ja myös kykyä lukea rivien välistä, sillä välttämättä aina haasteet eivät olleet suoraan esitettyinä. Seuraavaksi tarkastelimme opas kohtaisesti kaikkia näitä tekemiämme poimintoja,

ja muodostimme niistä luokkia eli haasteita, jotka kustakin oppaasta nousi mielestämme vahvasti esiin. Koska valitsemiamme oppaita oli viisi, täytyi meidän vielä tämän jälkeen vertailla kaikista oppaista nousseita haasteita, jonka jälkeen valitsimme kaikki ne, jotka toistui jokaisessa oppaassa, nimeten samalla ne vielä tarkemmin. Tämän jälkeen vielä yhdistelimme tarpeen mukaan luokkia laajemmiksi käsitteiksi ja muodostimme lopulliset otsikot, joiden alle poimintamme olivat sopivia.

4.3 Tutkimuksen luotettavuus

Vaikka tutkielmassamme ei ole mukana tutkittavia henkilöitä, emmekä kerää itse tutkimusaineistoa empiirisin keinoin, tulee meidän huomioida tutkimuksen luotettavuus sekä eettisyys, ja noudattaa hyvien tutkimuskäytäntöjen peruseriaatteita. All European Academiesin mukaan tutkimuksen teon neljä peruseriaatetta ovat luotettavuus, rehellisyys, arvostus sekä vastuunkanto (ALLEA, 2020). Olemme tässä tutkielmassa pyrkineet toimimaan näiden peruseriaatteiden mukaisesti läpi koko tutkimusprosessin – niin tutkimuksen suunnittelussa, tiedon hankinnassa, metodien valinnassa, aineiston analysoinnissa kuin tuloksien ja johtopäätösten esittelyssäkin.

Pyrimme varmistamaan tutkielmamme luotettavuuden ja eettisyyden tekemällä koko tutkimusprosessimme hyvin läpinäkyväksi, ja kertomalla yksityiskohtaisesti, miten työemme etenee ja millä perusteilla. Koska meillä itsellämme oli jonkinlaisia oletuksia aiheeseen liittyen omien kokemuksiemme ja havaintomme pohjalta, täytyi meidän kiinnittää tähän erityistä huomiota niin tutkimuksia kuin oppaitakin käsiteltäessä. Metsämuurosen (2003) mukaan voimakkaat ennako-oletukset voivat olla ongelmallisia aineiston analysoinnin ja tulkinnan kannalta, koska tällöin tutkimustulokset voivat vääristyä, jos tutkija ei ole avoin aineistolle.

Pyrimme tarkastelemaan kaikkia tutkimuksia ja oppaita huolellisella ja tarkalla otteella, ja ennen kaikkea objektiivisesti eli siten, että omat ajatuksemme eivät vaikuta löydöksiin millään tavalla. Etenkin tutkimusten ja oppaiden välisten erojen ja yhtäläisyyksien tarkastelu vaatii todellista tarkkuutta ja sitä, että emme antaneet tutkimuksista nousseiden haasteiden ohjata sitä, mitä oppaista nostamme esiin. Jouduimme luonnollisesti rajaamaan useaan otteeseen sitä, mitä asioita poimimme ylös ja mitä taas jätämme huomiotta, ja tässä näkyy väistämättä meidän oma kädenjälkemme. Se, että teimme tämän tutkielman ja aineiston analysoinnin parityönä, lisää

mielestämme keskeisesti tutkimustulostemme luotettavuutta, sillä arvioimme jatkuvasti toistemme sekä yhdessä tekemäämme työtä kriittisesti.

5 Tulokset

Tässä luvussa esittelemme toteuttamamme sisällönanalyysin tuloksia eli haasteita, jotka nousivat tutkimistamme oppaista esiin ja samalla vastaamme toiseen tutkimuskysymykseemme *“Minkälaisia opetuksen haasteita kasvattajille suunnatuissa seksuaalikasvatuksen oppaissa käsitellään?”*. Ilmeni, että oppaat olivat hyvin samankaltaisia, joten niissä mainitut haasteet olivat myös melko yhtenäisiä. Näin ollen ryhmittely ja otsikointi onnistui sujuvasti ja saimme myös runsaasti erilaisia näkökulmia jokaiseen seksuaalikasvatuksen opetuksen haasteeseen. Lopullisia otsikoita muodostimme kuusi ja ne ovat seuraavat: *media, ikätasoisuus ja yksilöllisyys, sensitiivisyys ja normatiivisuus, vääränlainen lähestymistapa, suunnitelmallisuus ja yhteistyö, sekä opettajan osaaminen*.

Media

Koulu tai vanhemmat eivät ole suinkaan lapsen ainoita seksuaalikasvattajia, vaan keskeinen rooli on myös medially, jonka eri muodot tarjoilevat tietoa rajattomasti ja vaivattomasti. Median ja seksuaalikasvatuksen suhde ei ole kuitenkaan ongelmaton, ja tätä käsiteltiinkin jokaisessa valitsemassamme oppaassa. Oinosen ja Susinevan (2019) mukaan nuoret, jotka ovat vailla tietoa turvautuvat monesti internetin tarjontaan, etenkin jos omilta vanhemmilta ei haluta tai uskalleta kysyä seksuaalisuuteen liittyvistä asioista. Netistä saatava tieto voi olla nuorelle tärkeää, mutta kääntöpuolena on sen mahdollinen epäluotettavuus (Oinonen & Susineva, 2019). Cacciatore (2005) esittää, että jo varsin pienet lapset voivat törmätä internetin seksisivustoihin, ja että seksistä saatetaan puhua jo ihan ensimmäisillä alaluokilla. Seksitieto, jota tulvii kaikkialla, ei kuitenkaan ole Cacciatoren mukaan aina kovinkaan asiallista tai lapselle sopivaa. Mediassa ei myöskään käsitellä tarpeeksi kattavasti esimerkiksi läheisyyttä, nautintoa tai turvallisuutta, jolloin näkökulma jää hyvin kapea-alaiseksi (Cacciatore, 2005).

Kihlström (2020) painottaa, että väärää tietoa on runsaasti kaikkialla, ja sen takia onkin tärkeää, että lapset ja nuoret saisivat riittävästi oikeanlaista informaatiota. Cacciatore (2005) kuitenkin toteaa, että vaikka kouluissa tarjottaisiin asianmukaista ja oikeaa tietoa seksuaalisuudesta, on silti nuoria, jotka kiinnostuvat enemmän median tarjoamasta epäasiallisesta seksitiedosta. Riippumatta siitä mitä mieltä aikuiset näistä sisällöistä ovat, jokainen varmasti ymmärtää kuinka helposti nuoret pääsevät näihin erilaisiin lähteisiin käsiksi. Median välittämä kuva seksuaalisuudesta ei ole kuitenkaan ihanteellinen – se korostaa käyttäytymistä, joka aloitetaan

nuorena, ja joka on itsekästä, hyvin välitöntä, toiminnantäyteistä, eikä siinä oteta huomioon tunteita tai sitoutumista (Cacciatore, 2005). Bildjuschkin ja Ruuhilahti (2012) mainitsevat lisäksi median ja eritoteen mainosten nostavan selkeästi esille sukupuolten välisiä eroja ja heteronormia. Toisin sanoen epäasiallisen seksitiedon lisäksi, media ei myöskään luultavammin edistä seksuaalisuuden ja sukupuolten moninaisuuden käsittämistä. Medialukutaito nouseekin hyvin keskeiseen rooliin, ja sitä voidaan harjoitella mainiosti koulussa erilaisten ahtaiden stereotyyppien ja roolimallien kyseenalaistamisen kautta (Cacciatore, 2005).

Kihlströmin (2020) mukaan aikuisten on hyvä tietää mitä lapset internetissä touhuavat. Hän myös toivoisi aikuisten puhuvan asioista avoimesti, reippaasti ja totuudenmukaisesti. Esimerkiksi porno on sellainen asia, johon lapset törmäävät todennäköisesti jossain vaiheessa joko tarkoituksella tai vahingossa, ja siitä olisi syytä keskustella lapsen kanssa useita kertoja (Kihlström, 2020). Asiasta keskusteleminen voidaan kokea aluksi vaikeana, sillä etenkin pojat saattavat ajatella pornon katsomisen olevan kiellettyä (Pesonen & Heiskanen, 2019). Spisak (2015) esittää, että vaikka porno ja internetin muut seksuaaliset sisällöt voivatkin olla haitallisia lasten kasvuun ja kehitykselle, ei kauhistelu ole oikea tapa suhtautua asiaan. Se mitä lapset tarvitsevat ovat tukea ja keskustelua, joiden avulla näitä asioita voidaan käsitellä ja arvioida (Spisak, 2015).

Ikätasoisuus ja yksilöllisyys

Oppaissa nousi esille useaan otteeseen ikätasoisuus ja sen tuomat haasteet. Seksuaalikasvatusta tulisi antaa kaiken ikäisille, mutta on tärkeää, että se on sovitettu lasten ja nuorten sen hetkiseen kehitystasoon (Cacciatore, 2005). Kihlström (2020) painottaakin, että on tärkeää antaa lasten kasvaa omaa tahtiaan ja seurata, mitkä asiat ovat heille ajankohtaisia ja mielenkiintoisia. Mutta kuten Oinonen ja Susineva (2019) toteavat, seksuaalikasvattajalle todellinen haaste onkin se, miten voi käsitellä isossa ryhmässä seksuaalisuutta ikätasoisesti ja jokaisen kehitystaso huomioiden. Opetuksen tulisi olla siis oppilaslähtöistä, ja yksi keino siihen heidän mukaansa on antaa oppilaiden kysyä mieltä askarruttavia kysymyksiä joko suoraan tai anonyymisti lappujen avulla. Olisi tärkeää, että aikuiset osaisivat vastata kaiken ikäisten lasten kysymyksiin seksistä ja sukupuolielimistä rehellisesti ja napakasti kertovat Bildjuschkin ja Ruuhilahti, mutta kuten Cacciatore huomauttaa, ei seksuaalikasvatus voi olla pelkästään lasten kysymysten varassa (Bildjuschkin & Ruuhilahti, 2012; Cacciatore, 2005).

Seksuaalikasvatuksessa oikea-aikaisuus on siis kaiken a ja o. Useat oppaat korostivat sitä, että seksuaalikasvatusta tulisi antaa mieluummin liian aikaisin kuin myöhään. Oinonen ja Susineva (2019) kertovat, että on lasten ja nuorten oikeus saada tietoa asiasta ennen kuin aihe on täysin ajankohtainen. Esimerkiksi murrosiästä puhuminen saattaa olla joillekin lapsille aivan liian aikaista, mutta se on silti tarpeellista eikä missään nimessä mene hukkaan (Kihlström, 2020). Kihlström nostaa esille myös sen, että jos seksistä aletaan puhumaan vasta silloin kuin seksin harrastaminen on ajankohtaista, on se jo liian myöhäistä. Siinä vaiheessa suurimman osan seksuaalikasvatuksesta tulisi olla jo takanapäin (Kihlström, 2020). Varhaisessa vaiheessa tehty seksuaalikasvatus auttaa kitkemään urbaaneja legendoja ja myyttejä ja tarjoaa tilalle asianmukaista, tutkimuksiin perustuvaa tietoa, joka hyödyttää lapsia ja nuoria (Cacciatore, 2005). On tärkeää kuitenkin olla hienovarainen, ja muistaa ettei oppilaita voi pakottaa keskustelemaan tai pohtimaan seksistä tai seksuaalisuudesta (Bildjuschkin & Ruuhilahti, 2012).

Moni seksuaalikasvatusopas suositteleeikin iän sijaan keskittymään oppilaiden kehitystasoon. Cacciatore (2005) kannattaa oppilaiden kehitysaikataulun seuraamista ja seksuaalikasvatuksen ajoittamista sen mukaan. Se onnistuu vain kartoittamalla oppilaiden tieto- taito- ja kehitystaso (Oinonen & Susineva, 2019). Seksuaalikasvattajan tulee olla myös perillä siitä, millainen on lasten kehityskaari, jotta osaa vastata heidän tarpeisiinsa (Oinonen & Susineva, 2019). Rinkisen ja kumppaneiden (2015) mukaan kehitystasoinen opetus saattaa olla kuitenkin haastavaa ja vaatii sensitiivisyyttä sekä koko luokan tuntemusta. Ideaalutilanne olisikin Kihlströmin (2020) mukaan se, että jokaista kohdeltaisiin yksilönä.

Pyrkimys yksilöllisyyteen saattaa kuitenkin olla lähes mahdoton tehtävä suurissa koululuokissa. Opettajan tulisi kuitenkin pyrkiä ottamaan huomioon lasten erilaiset lähtökohdat ja taustat. Aapakallio (2019) nostaa esille sen, että oppilaat tulevat moninaisista perheistä, joissa saattaa vaikuttaa esimerkiksi uskonto tai maantieteelliset tekijät. Oppilaiden vanhempien oma seksuaalihistoria voi myös olla negatiivinen, joka estää heitä antamasta asianmukaista seksuaalikasvatusta lapsilleen (Bildjuschkin & Ruuhilahti, 2012). Oppilaille saattaakin siis olla hyvin erilaiset lähtökohdat ja tietotaso seksuaalikasvatukseen, ja heiltä saattaa puuttua vanhempien tuki kokonaan (Oinonen & Susineva, 2019). Myös oppilaiden seksuaalihistoriat saattavat poiketa merkittävästi toisistaan. Kaikista valitettavimmissa tilanteissa oppilas on joutunut itse seksuaalisen häirinnän tai seksuaalirikoksen uhriksi, jolloin opettajalta vaaditaan erityisen paljon sensitiivisyyttä sekä mahdollisesti myös apua ja tukea (Porrás, 2015). Opettaja

ei luonnollisesti voi tietää kaikkien taustoja, joten kaikenlaista yleistämistä ja olettamista tulisi välttää.

Sensitiivisyys ja normatiivisuus

Seksuaalikasvatus on aiheena joillekin oppilaille hyvin arka, jännittävä ja nolostuttava, ja se voi tuoda pintaan monenlaisia tunteita. Olisikin tärkeää, että opettaja kunnioittaisi ja arvostaisi kaikenlaisia luonteenpiirteitä ja ominaisuuksia, ja antaisi nuorten myös rikkoo ahtaiden normien rajoja (Cacciatore, 2005). Myös perhemalleja on runsaasti erilaisia, eikä opettaja välttämättä tunne kaikkien oppilaiden taustoja. Siksi Bildjuschkin ja Ruuhilahtikin (2012) nostavat esille sen, että lasten käsitys perhemalleista saattaa olla laajempi ja avarakatseisempi kuin opettajan. Olisi hyvin valitettavaa, jos opettaja saisi oppilaan tuntemaan, ettei tämän perhe, seksuaalinen suuntautuminen tai identiteetti ole normaali ja hyväksyttävä. Siksi opettajan olisikin tärkeää huomioida opetuksessa sukupuoli-identiteetti, sukupuolen ilmaisu, seksuaalinen suuntautuminen sekä eri kulttuurien ja katsomusten vaikutus seksuaalisuuden ilmaisuun (Oinonen & Susineva, 2019). Keskustelu esimerkiksi naisten ja miesten eroavaisuuksista ja yhtenäisyyksistä on luonnollisesti sallittua, mutta tulisi muistaa, että jokainen on yksilö ja varoa normittamista (Cacciatore, 2005).

Seksuaalikasvattajien tulee olla erityisen sensitiivisiä ja tarkkaavaisia sanavalinnoissaan sekä opetusmateriaaleissaan. Oinonen ja Susineva (2019) kertovatkin, että nuoret kritisoivat seksuaalikasvatuksen opetusmateriaaleja, heteronormatiivisuutta sekä valistavaa ja ehkäisypanotteista opetustyyliä. Useiden nuorten mielestä opetus onkin ollut pintapuolista ja keskittynyt lähinnä heterosuhteisiin (Oinonen & Susineva, 2019). Samoilla linjoilla on myös Lehtonen (2015), todetessaan koulun tarjoaman seksuaalikasvatuksen usein olevan kapeakatseista ja heteronormatiivista. Hänen mukaansa yhdenvertaisuutta ei ole otettu tarpeeksi huomioon oppikirjojen suunnitteluvaiheessa (Lehtonen, 2015). Tämä on ongelmallista monesta eri näkökulmasta, ja kuten Pesonen ja Heiskanen (2019) huomauttavatkin, jos opetus ei tarjoa nuorille samaistumispintaa, eivät oppilaat koe tiedon koskevan heitä, eivätkä he näin ollen opi. Heidän mukaansa olisikin tärkeää, että moninaisuus näkyisi laajasti opetusmateriaaleissa, eikä olisi vain yksittäisinä mainintoina siellä täällä (Pesonen & Heiskanen, 2019).

Opettaja voikin siis omalla toiminnallaan edesauttaa moninaisuuden esiintuomista. Tigerstedt ja Heikkinen (2019) toteavatkin, että jos haluaa todella opettaa tasa-arvoisista lähtökohdista

käsin, tulee opettajan toimia normeja purkavasti. Normeja ja oman kulttuurin näkymättömiä pelisääntöjä on usein vaikea havaita, joten niistä tietoiseksi tuleminen on opettajalle hyvä lähtökohta kohti kaikkia huomioonottavaa opetusta (Tigerstedt & Heikkinen, 2019). Hienotunteinen työote edesauttaa myös eri kulttuurien, uskontojen, arvojen ja muiden eettisten kysymysten kanssa seksuaalikasvatuksessa, mutta on tärkeää, että mikään niistä ei estä tai vaimenna seksuaalikasvatusta (Vilponen, 2015). Opettaja voi toimia myös kannustavana ja rohkaisevana aikuisena, sillä kuten Kihlström (2020) painottaa, olisi hyvä, että aikuiset toisivat esiin normien ahtauden ja sen, että nuorilla on vapaus olla sitä mitä itse haluavat.

Vääränlainen lähestymistapa

Seksuaalikasvatuksen tavoitteena voidaan pitää sitä, että se olisi mielenkiintoista, hyvin suunniteltua, riittävää, oikea-aikaista, totuudenmukaista ja jatkuvaa (Cacciatore, 2005). Ei siis riitä, että seksuaalikasvatusta perustuu vain muutamaan teemapäivään tai tapahtumaan (Oinonen & Susineva, 2019). Se minkälainen lähestymistapa opettajilla sekä kouluilla seksuaalikasvatukseen on, vaikuttaa suuresti siihen, miten hyvin tässä tehtävässä onnistutaan. Kaikista oppaissa nousikin useita eri näkökulmia siihen, millä tavalla seksuaalikasvatusta ei ainakaan tulisi lähestyä.

Kontulan (2015) mukaan seksuaaliopetuksessa tärkeää on, että siinä käsitellään asioita nuorten elämästä käsin eli sellaisia todellisia tilanteita, joita he kohtaavat ja käyvät läpi. Lehtonen (2015) kritisoi, että koulusta saatava tieto saattaa olla kuitenkin hyvin rajoittunutta. Seksuaalisuutta ja sukupuolen moninaisuutta käsitellään monesti liian suppeasta ja heteronormatiivisesta näkökulmasta (Lehtonen, 2015). Nuoret voivatkin kokea usein, että he jäävät yksin askarruttavien kysymystensä kanssa, koska he eivät saa niihin vastauksia ympärillään olevilta aikuisilta (Spisak, 2015). Cacciatore (2005) kannattaa, että seksuaalikasvatuksessa lähtökohtana ei tule olla lisääntyminen ja yhdyntä, vaan seksuaalisuutta tulisi käsitellä paljon monipuolisemmin ja laajemmin – ottaen huomioon esimerkiksi harkinnan, terveysnäkökulmat, tunteet ja biologiset seikat. Jos seksuaalikasvatusta toteutetaan liian rajoittuneesti, mahdollisena seurauksena on, että kasvatettavan mahdollisuudet tehdä omia valintoja seksuaalielämäänsä liittyen pienenevät huomattavasti (Paalanen & Kontinen, 2015).

Seksuaalikasvatuksen yhdeksi keskeiseksi epäkohdaksi nousi oppaista se, että se voi olla liian negatiivissävytteistä, riskeihin keskittyvää tai jopa pelotteluun kallistuvaa. Oinonen ja Susineva

(2019) selkeyttävät, että sen sijaan, että seksuaalikasvatuksen yhteydessä puhuttaisiin vain riskeistä, pitäisi lähestymistapa opetuksessa olla myönteisempi. Esimerkiksi seksitauteja läpi käydessä ei opettajan ole syytä pelotella oppilaita asiasta (Oinonen & Susineva, 2019). Kihlströmin (2020) mukaan seksitaudeilla pelottelu lisää vain entisestään häpeän ja pelon tunteita, joita aiheeseen liittyy jo entuudestaan, vaikka näin ei pitäisi olla. Hän muistuttaa myös, että ajatus siitä, että seksuaalikasvatus olisi jollain tapaa lapsen kasvulle ja kehitykselle haitallista, on syytä unohtaa. Osalla aikuisista saattaa olla Kihlströmin mukaan hyvinkin negatiiviset muistot omasta seksuaalikasvatuksesta, koska opetus on voinut perustua heillä pääosin pelotteluun ja varoitteluun. Tämä ei ole kuitenkaan enää nykypäivää, vaan aikuisten on toimittava eri tavalla (Kihlström, 2020). Cacciatore huomauttaa kuitenkin asiaan liittyen, että riskeistä sekä vastuusta tulee ehdottomasti keskustella, mutta sen lisäksi nuoret kaipaavat tietoa muistakin asioista, kuten tunteista (Cacciatore, 2005).

Seksuaalisuus on selkeästi aihe, josta keskusteleminen saattaa tuntua hankalalta tai epämukavalta, jonka takia puhumattomuus onkin varsin yleinen tapa suhtautua asiaan. Kihlström (2020) esittää, että koko aiheesta on voitu hiljentyä niin, että siitä ei olla puhuttu perheessä, ei suvussa tai missään muuallakaan. Lehtonen (2015) toteaa, että osalle opettajista itse seksi, seksuaalisuus ja siihen liittyvä moninaisuus voivat aiheuttaa kielteisiä tunteita, jolloin puhumista pyritään välttelemään viimeiseen asti. Lapsilla ja nuorilla on kuitenkin oikeus saada tietää asioista, ja huomasimme, että puhumattomuudella onkin omat haittavaikutuksensa. Cacciatore (2005) tuo esiin, että jos lapsi ei saa riittävästi tarvitsemaansa tietoa, voi se johtaa siihen, että lapset hankkivat itse kysymyksiinsä vastauksia käytännössä toimimalla. Se, että lapsi puolestaan saisi tarpeeksi tietoa seksuaalisuudesta, johtaa kykyyn tehdä itsenäisesti omia järkeviä päätöksiä (Cacciatore, 2005). Vaikka lasten kysymyksiin voi olla joskus vaikea vastata, on hänen mukaansa silti ensiarvoisen tärkeää, että aikuinen vastaa avoimesti ja totuudenmukaisesti. Bildjuschkin ja Ruuhilahti (2012) painottavatkin, että haitallisempaa on se, jos aikuinen vastaamisen sijaan yrittää tukahduttaa lapsen esittämiä kysymyksiä.

Suunnitelmallisuus ja yhteistyö

Kihlströmin (2020) mukaan vastuu seksuaalikasvatuksesta on joka ikisellä aikuisella, siitä huolimatta tuntuuko se itsestä mieluisalta tehtävältä vai ei. Osalla aikuisista saattaa olla jopa sellainen käsitys, että seksuaalikasvatusta ei tarvita tai sen merkitystä ei vaan ymmärretä (Kihlström, 2020). Kooten voimmekin todeta, että on erittäin tärkeää keskustella

seksuaalikasvatuksesta yhteisesti ja pohtia ja kaavailla sen toteuttamista etukäteen. Oppaistalousta selkeästi esiin se, että mikäli seksuaalikasvatus ei ole tarpeeksi suunnitelmallista tai sen puitteissa ei tehdä minkäänlaista yhteistyötä, voi tämä olla kompastuskivi seksuaalikasvatuksen onnistumiselle.

Bildjuschkin (2015) esittää, että seksuaalikasvatuksen taustalla täytyy olla selkeät tavoitteet, joissa otetaan huomioon oppilaiden ikä, kehitystaso sekä tiedon tarve. Seksuaalikasvatus tarvitsee siis selkeän suunnitelman ja lisäksi sen, että siinä osallisena olevat aikuiset ovat samoilla linjoilla keskenään (Bildjuschkin, 2015). Näin ei kuitenkaan huomiomme mukaan välttämättä aina ole, ja tällöin seksuaalikasvatuksen toteuttaminen jääkin paljolti kiinni siitä miten yksittäiset aikuiset päättävät asiaa lähestyä ja käsitellä. Cacciatore (2005) tuo esiin, että mikäli koko maata koskisi yhtenäinen seksuaalikasvatuksen malli, ja lisäksi jokaisessa koulussa olisi erikseen selkeä ja tarkka suunnitelma seksuaalikasvatuksesta, tekisi se kasvattajien työstä helpompaa, ja takaisi korkean seksuaalikasvatuksen laadun kaikissa kouluissa. Monipuolinen ja yhtenäinen usean aikuisen toteuttama seksuaalikasvatus tavoittaa oppilaat paljon kattavammin kuin yksipuolinen ja minimaalinen opetus, joka nojaisi vain yhden aikuisen näkökulmiin (Cacciatore, 2005).

Aapakallio (2019) kertoo, että on vanhempia, jotka voivat ajatella seksuaalikasvatuksen olevan hyödyttömiä tai omalle lapselle haitallista, ja heidän pelkonaan voi olla se, että seksuaalikasvatus jotenkin kannustaisi nuorta harrastamaan seksiä aikaisemmin. Katsomuksellisista syistä johtuvat erimielisyydet tuovat mukanaan haastetta, jolloin opettajan on tärkeä olla aktiivisesti yhteydessä vanhempiin ja kertoa avoimesti koulun tarjoamasta seksuaalikasvatuksesta (Vilponen, 2015). Seksuaalikasvattajan vastuulla on siis puhua seksuaalikasvatuksesta ja sen hyödyistä vanhemmille (Oinonen & Susineva, 2019). Cacciatore (2005) ehdottaakin, että vanhempainillat ovat hyvä tilaisuus selvittää vanhemmille minkälaista koulun seksuaalikasvatus on. Tämä hyödyttää etenkin oppilaita, sillä aiheesta keskusteleminen kotona on sujuvampaa, kun oppilailta on tieto, että vanhemmat kelpuuttavat koulun tarjoaman tiedon (Cacciatore, 2005).

Sen lisäksi, että yhteistyö koulun, opettajien ja vanhempien välillä on keskeistä, yhteistyötä voi tehdä myös tätä laajemmin, mikä monipuolistaa opetusta entisestään. Bildjuschkinin ja Ruuhilahden (2012) mukaan on olennaista, että seksuaalikasvatukseen liittyvistä asioista rohkaistutaan puhumaan myös muidenkin ammattikasvattajien kanssa. Tärkeää on

mielestämme opettajana tiedostaa se, että kaikkea ei tarvitse tietää itse, vaan muiden apua on sallittua ja oikein suotuisaakin hyödyntää.

Opettajan osaaminen

Oppaissa käsiteltiin myös opettajien sekä muiden aikuisten mahdollisia henkilökohtaisia kompastuskiviä seksuaalikasvatuksessa. Lehtonen huomauttaa seksuaalisuuden ja seksin olevan monelle aikuiselle hämmentävä ja jopa ahdistusta aiheuttava aihe, minkä takia siitä puhumista jopa vältellään (Lehtonen, 2015). Kihlström (2020) kuitenkin linjaa, etteivät epämiellyttävät ja vaikeat tuntemukset kuitenkaan saa olla este asianmukaisen seksuaalikasvatuksen tiellä. Hänen mukaansa aikuisten tulisikin harjoitella asiasta puhumista, jotta siitä tulee luontevaa ja helppoa. Kehonosille ei myöskään saisi keksiä uusia nimiä tai kertoa valheita vauvoja tuovista haikaroista, vaan aikuisten tulisi kertoa rehellisesti, miten asiat ovat vaikka se tuntuisikin vaikealta (Kihlström, 2020).

Jotta seksuaalisuudesta ja seksistä voisi puhua luontevasti, kehottaa moni opas seksuaalikasvattajia tarkastelemaan omia ajatuksiaan, tunteitaan, asenteitaan sekä omaa seksuaalihistoriaansa. Oinonen ja Susineva esimerkiksi suosittelevat tarkastelemaan omaa seksuaalista polkuaan ja taustojaan, ja Tervo sekä Merta erityisesti seksuaalisuuteen liittyvien negatiivisten tuntemusten syntyperää (Oinonen & Susineva, 2019; Tervo & Merta, 2015). Omien tunteiden ja ajatusten selvittäminen on tärkeää, sillä Oinonen ja Susineva (2019) kertovat opettajan suhtautumisen aiheeseen luovan mallin siitä millainen seksuaalinen käyttäytyminen ja oleminen on hyväksyttävää ja mikä ei.

Omien tunteiden ja ajatusten tarkastelun lisäksi seksuaalikasvattajalta vaaditaan riittävää ja ajankohtaista tietoa aiheesta. Opettajasta saattaa kuitenkin tuntua paikoitellen kuormittavalta päivittää jatkuvasti tietojaan muuttuvassa maailmassa (Oinonen & Susineva, 2019). Asianmukaisen tiedon tarjoaminen lapsille ja nuorille alusta asti on Bildjuschkinin ja Ruuhilahden (2012) mukaan kuitenkin seksuaalikasvattajan velvollisuus. Opettajan tulisi tietää ihmisen kehityskaaresta, seksuaaliterveyden sisällöistä, kehityspsykologiasta sekä yleensä ottaen seksuaalisuudesta, seksistä ja sukupuolista riittävästi osatakseen opettaa kyseisiä sisältöalueita (Bildjuschkin, 2015; Oinonen & Susineva, 2019).

Tietotaidon lisäksi seksuaalikasvattajalta peräänkuulutetaan ammattitaitoa. Kasvattajien tulisi osata Bildjuschkinin ja Ruuhilahden (2012) mukaan vastata lasten kysymyksiin selkeästi ja

rehellisesti, tavalla, jonka ansioista vastausta voi vielä myöhemmin ikätasoisesti täydentää. Hyvä opettaja myös johdattelee lapset ja nuoret oivaltamaan asioita itse kysymällä oikeanlaisia kysymyksiä ja tarjoamalla tueksi tarpeeksi tietoa (Paalanen, 2015). Oinonen ja Susineva (2019) korostavat myös opettajan roolia yhdenvertaisuuslain toimeenpanijana. He painottavat, että on opettajan vastuulla tarjota kaikille sopivaa seksuaalikasvatusta ja pitää huolta siitä, että itse toimii yhdenvertaisuutta ja tasa-arvoa edistäen. Opettajan on myös hyvä huomata olevansa roolimalli, ja toimia turvallisena ja luotettavana aikuisena, keneltä uskaltaa kysyä apua ja kimmuranteja kysymyksiä (Oinonen & Susineva, 2019).

6 Johtopäätökset

Tässä luvussa vedämme yhteen 1. ja 2. tutkimuskysymysten vastaukset ja vastaamme 3. tutkimuskysymykseemme: *“Mitä eroja ja yhtäläisyyksiä aiemmista tutkimuksista ja oppaista löytyy?”*. Olemme teemoitelleet tutkimuksista löydetyt haasteet, jotta niitä olisi mielekäästä vertailla oppaista löydettyihin, 5. Tulos-luvussa esitettyihin haasteisiin. Tarkastelemme tuloksia teoreettisen viitekehyksen pohjalta, huomioiden seksuaalisuuden, seksuaalisen kasvun ja kehityksen sekä seksuaalikasvatuksen määritelmät.

Kartoitimme luvussa 3 vastausta ensimmäiseen tutkimuskysymykseemme: *”Mitä aiempi tutkimus kertoo seksuaalikasvatuksen haasteista peruskoulussa?”*. Huomasimme, että samat haasteet toistuivat useissa tutkimuksissa. Resurssien ja ajan puute oli yksi useasti mainituista haasteista (Eisenberg, Madsen, Oliphant & Sieving, 2012; Kontula & Meriläinen, 2007; Martinez ym., 2012). Sen lisäksi, että opettajat kokivat, etteivät saaneet tarpeeksi aikaa seksuaalikasvatuksen järjestämiselle, kritisoivat he myös opintojen suunniteltua rakennetta ja yleensä ottaen opetussuunnitelmaa (Eisenberg, Madsen, Oliphant & Sieving, 2012; Vilaca, 2017).

Kuten luvussa 2 kävi ilmi, seksuaalisuus on sisäsyntyinen ominaisuus, joka tarkoittaa sitä, että myös seksuaalikasvatuksen tulisi alkaa ikätasoisesti jo syntymästä lähtien. Kuitenkin tutkimuksissa selvisi, että seksuaalikasvatus alkaa usein liian myöhään ja se koettiin haasteena niin opettajien kuin oppilaidenkin silmissä. Useissa tutkimuksissa oppilaat toivoivat, että seksuaalikasvatus alkaisi aikaisemmin, sillä usea oli jo joutunut ottamaan asioista itse selvää esimerkiksi pornon avulla, ennen kuin koulun tarjoama seksuaalikasvatus alkoi (Eisenberg, Wagenaar, Neumark-Sztainer, 1997; Kontula, 2014; Pound, Langford & Campbell, 2016). Liian myöhäisen ajankohdan lisäksi haasteeksi muodostui seksuaalikasvatuksessa paikoitellen käytetty pelotteleva ja luennoiva opetustyyli. Tutkimuksissa nousikin esiin se, että seksuaalikasvatuksessa usein korostettiin vain huonoja puolia kuten seksitautien tai vahinkoraskauksien mahdollisuutta (Bildjuschkin, 2016; Kontula, 2014; O’Higgins & Gabhainn, 2010). Seksuaalisuuden hyvät puolet, kuten nautinto ja läheisyys näyttivät siis jääneen huomiotta.

Seksuaalikasvatuksen nähtiin myös sisältävän aihealueita, mistä puhuminen ei tuntunut luonnolliselta tai helpolta. Esimerkiksi pedofiliasta, raiskauksista tai hyväksikäytöstä puhuminen nähtiin vaikeana (Kontula & Meriläinen, 2007). Aihe koettiin myös yleisesti ottaen

intiimiksi ja oppilaat kritisoivatkin opettajien olleen nolostuneita ja häpeilevän opettaessaan seksuaalikasvatuksen sisältöjä (Kontula, 2014; O'Higgins & Gabhainn, 2010; Pound, Langford & Campbell, 2016). Kävi myös ilmi, että jotkut oppilaat tunsivat olonsa haavoittuvaiseksi ja nolostuneiksi seksuaalikasvatuksen tunneilla (Pound, Langford & Campbell, 2016).

Vaikka jokaisella oppilaalla tulisi olla oikeus monipuoliseen ja laadukkaaseen seksuaalikasvatukseen, sai opettajan heikko osaaminen hyvin paljon mainintoja. Useissa tutkimuksissa opettajat kokivat, etteivät he olleet saaneet tarpeeksi koulutusta aiheesta, ja mahdollisesti saatu lisäkoulutuskin oli vaihtelevaa laadultaan (Bildjuschkin, 2016; Martínez ym., 2012; Vilaca, 2017). Opettajilla ei ollut riittävästi tietotaitoa, vaan heidän nähtiin luennoivan aiheesta ja puhuvan asiasta kuin jonain, joka ei tosiasiasa kosketa oppilaita (Kontula, 2014; Kontula & Meriläinen, 2007; Pound, Langford & Campbell, 2016). Oppilaat toivoivatkin ammattitaitoista, avointa ja itsevarmaa opettajaa, joka käyttäisi monipuolisia opetusmenetelmiä (Eisenberg, Wagenaar, Neumark-Sztainer, 1997; O'Higgins & Gabhainn, 2010).

Opettajan heikon osaamisen lisäksi seksuaalikasvatuksen sisällöt nousivat esiin toistuvasti. Seksuaalikasvatuksen nähtiin keskittyvän biologiseen puoleen sekä ehkäisyyn, ja olevan tyyliltään heteronormatiivista, sukupuolittavaa sekä negatiivista (Pound, Langford & Campbell, 2016). Oppilaat kokivat, että opetus keskittyy epäolennaisiin asioihin ja he eivät saaneet tietää asioista, mitkä heitä aidosti kiinnostivat (Eisenberg, Wagenaar, Neumark-Sztainer, 1997). He olisivatkin halunneet kokonaisvaltaisempaa tietoa seksuaaliterveydestä, seksistä ja seksuaalisuudesta (O'Higgins & Gabhainn, 2010; Vilaca, 2017). Opettajien näkemykset seksuaalikasvatuksesta olivatkin aika kapeita ja jättivät ulkopuolelle muun muassa itsetunnon, minäkuvan, pornon, median ja sosiaaliset taidot (Bildjuschkin, 2016). Seksuaalisuuden eri ulottuvuuksista keskityttiin siis lähinnä biologiseen ulottuvuuteen unohtaen sosiaalisen, psyykkisen, eettisen sekä henkisen puolen. Maailman terveysjärjestön (2010) seksuaalikasvatuksen periaatteet eivät myöskään tämän valossa toteudu, sillä monimuotoisuus ja erilaisuuden hyväksyminen unohtuvat heteronormatiivisessa ja sukupuolittavassa opetuksessa.

Yksittäisiä mainintoja sai myös oppilaiden taustat ja vaihteleva kehitystaso (Kontula & Meriläinen, 2007). Opettajat kaipasivat erityisesti tietoja eri uskonnoista ja kulttuureista, jotta osaisivat opettaa seksuaalikasvatusta sensitiivisellä otteella, huomioiden oppilaiden vaihtelevat

taustat (Bildjuschkin, 2016). Vaikka sekä virallista että epävirallista seksuaalikasvatusta tarvitaan toisiaan tukemaan, huomattiin ettei kodin ja koulun yhteistyö aina toimi. Vanhempien tai koulun suhtautuminen seksuaalikasvatukseen mainittiinkin haasteeksi, sekä yhteistyö tai lähinnä sen puute eri opettajien välillä (Eisenberg, Madsen, Oliphant & Sieving, 2012; Kontula & Meriläinen, 2007; Martínez ym., 2012; Stone, Ingham & Gibbins, 2013; Vilaca, 2017).

Tutkimuksissa löydetty haasteet, ja vastaus ensimmäiseen tutkimuskysymykseemme *“Mitä aiempi tutkimus kertoo seksuaalikasvatuksen haasteista peruskoulussa?”* ovat siis resurssien ja ajan puute, opintojen suunniteltu rakenne, nolostuttava ja intiimi aihe, seksuaalikasvatuksen ajoitus, opettajan heikko osaaminen, seksuaalikasvatuksen sisällöt, oppilaiden kehitystaso ja taustat sekä yhteistyö eri toimijoiden välillä. Tulos -luvussa kävimme läpi oppaiden mainitsemia haasteita ja saimme vastaukseksi toiseen tutkimuskysymykseemme *“Minkälaisia opetuksen haasteita kasvattajille suunnatuissa seksuaalikasvatuksen oppaissa käsitellään?”* seuraavat haasteet: media, ikätasoisuus ja yksilöllisyys, sensitiivisyys ja normatiivisuus, vääränlainen lähestymistapa, suunnitelmallisuus ja yhteistyö, sekä opettajan osaaminen

Kolmas tutkimuskysymykseemme tarkasteli sitä, mitä eroja ja mitä yhtäläisyyksiä tutkimuksista ja oppaista löydettyissä haasteissa oli. Esimerkiksi mediaa, mitä käsiteltiin runsaasti oppaissa, ei juuri mainittu tutkimuksissa. Myös yksilöllisyyttä ja ikätasoisuutta korostettiin oppaissa, mutta tutkimuksissa ne jäivät muutamien mainintojen varaan. Resurssien ja ajan puute, sekä opintojen suunniteltu rakenne jäivät oppaissa vähemmälle huomiolle, mutta koska oppaat olivat suunnattu yleisesti seksuaalikasvatusta antaville, eivät oppaat luultavammin siksi paneutuneet opetuksen raameihin kovinkaan syvällisesti. Tutkimuksissa korostui myös oppilaiden näkemykset ja toiveet, kun taas oppaissa fokus oli enemmän kasvattajan päädyssä.

Nolostuttava ja intiimi aihe, seksuaalikasvatuksen ajoitus sekä sisällöt, opettajan heikko osaaminen, oppilaiden taustat ja ikätasoisuus sekä yhteistyö olivat taas haasteita, mitä käsiteltiin niin tutkimuksissa kuin oppaissakin. Johtopäätöksenä voisi siis todeta tutkimuksista nousseiden haasteiden olevan melko hyvin linjassa oppaissa mainittuihin haasteisiin, muutamaa poikkeusta lukuun ottamatta.

Koska oppaissa mainitut haasteet olivat suurimmaksi osin linjassa tutkimuksissa mainittuihin haasteisiin, voisi oppaiden nähdä olevan siis relevantteja ja asiapitoisia. Oppaat myös vastasivat melko hyvin esittämiinsä haasteisiin, ja tarjosivat käytännön neuvoja niiden taltuttamiseksi. Seksuaalisen kasvun ja kehityksen määritteen mukaan seksuaalisuuden voitiin nähdä

kehittyvän ikäkausittain tai portaita pitkin, ja siihen oppaat antoivat hyviä eväitä. Joissain oppaissa seksuaalikasvatus oli esimerkiksi jaoteltu ikäryhmittäin seksuaalikasvattajan helpottamiseksi. Oppaita lukemalla opettajat voisivat siis kiertää usean haasteen mitä seksuaalikasvatuksen opetuksessa ilmeni, mutta ongelma on, että niiden lukeminen on opettajan oman kiinnostuksen kohteiden ja harrastuneisuuden varassa.

7 Pohdinta

Tässä kandidaatin tutkielmassamme tavoitteenamme oli selvittää mitä haasteita peruskoulun seksuaalikasvatuksen opetukseen voi liittyä. Lähestyimme haasteita aiemman tutkimuksen sekä kasvattajille suunnattujen seksuaalikasvatuksen oppaiden näkökulmasta, ja pyrimme vastaamaan siihen, minkälaisia haasteita näistä kummastakin nousee esiin, ja myös vertailemaan näitä löydöksiä keskenään. Alussa totesimme, että omat kokemuksemme, julkinen keskustelu sekä uutisointi seksuaalikasvatuksesta, ovat antaneet viitteitä siitä, että seksuaalikasvatus voi pitää sisällään erinäisiä haasteita. Tehdessämme katsauksen aiempiin tutkimuksiin sekä seksuaalikasvatuksen oppaisiin, voimme vahvistaa, että seksuaalikasvatukseen todella liittyy useita eri haasteita, jotka vaikuttavat niin opettajaan kuin oppilaisiinkin.

Niin kuin olemme aikaisemmin jo esille nostaneet, lapsilla ja nuorilla on oikeus saada monipuolista ja myös heidän tarpeidensa mukaista tietoa seksuaalisuudesta, ja aikuiset ovat ne, joiden velvollisuutena on huolehtia tämän oikeuden toteutumisesta. Valitettavasti totuus on kuitenkin se, että seksuaalikasvatus koetaan usein nuorten silmin yksipuolisena, kiusaannuttavana ja riittämättömänä, eli nuoret kokevat jäävänsä yksin niiden asioiden ja kysymysten kanssa, joihin he kaipaavat vastauksia. Tästä seurauksena tietoa saatetaan etsiä mediasta, erilaisista keskustelupalstoista, nuortenpuhelimista, tai jopa käytännössä toimimalla. Tässä vaiheessa katse kääntyykin kouluun, joka on erittäin merkittävä virallista seksuaalikasvatusta antava yksikkö. Koululla on aivan erityinen rooli ja mahdollisuus seksuaalikasvattaa, sillä se tavoittaa kaikki lapset ja nuoret, joiden kotiolut ja lähtökohdat voivat vaihdella huomattavasti.

Seksuaalikasvatuksen toteuttaminen ei ole kuitenkaan välttämättä käytännössä niin helppoa tai yksinkertaista, kuten tämän tutkielmamme puitteissa olemme huomanneet. Onnistunut seksuaalikasvatus vaatii oikea-aikaisuutta, suunnitelmallisuutta sekä oppilaiden tuntemista ja huomioon ottamista niin erilaisten taustojen, tietotarpeiden kuin kehitystasojenkin osalta. Seksuaalikasvatuksen tulee olla riittävää, kiinnostavaa, monipuolista sekä sisällöltään että opetusmenetelmiltään, ja myös yhteistyötä kodin ja koulun sekä opettajan ja muiden ammattilaisten välillä pitää vaalia. Lisäksi myönteisyys, sensitiivisyys ja normeja purkava ote ovat avainasemassa, ja ennen kaikkea opettajan tulee olla ammattitaitoinen, asian osaava ja

myös sinut oman seksuaalihistoriansa kanssa, jotta seksuaalikasvatuksen opettaminen voi onnistua.

Todellisuudessa opettajien tietämys ja osaaminen seksuaalikasvatuksesta ja sen sisällöistä eivät kuitenkaan useiden tutkimusten mukaan näytä olevan riittäviä saatiika ajan tasalla. On pitkälti opettajien omissa käsissä, haluavatko he paneutua seksuaalikasvatuksen sisältöihin sen vaatimalla tavalla. Vaikka lisäkoulutusta onkin tarjolla, niihin osallistuminen on vapaaehtoista, jolloin koulutukseen ei välttämättä edes osallistu sellaiset opettajat, joiden olisi syytä päivittää omaa osaamistaan. Näin ollen opetus voikin jäädä usein tutkimuksissakin todettuihin seksitautien sekä raskauksien ehkäisyyn opettamiseen, ohittaen seksuaalisuuden laajan kirjon useine ilmenemismuotoineen, kun asiasta ei tiedetä tarpeeksi. Huolestuttavaa on myös se, että tällä hetkellä luokanopettajan koulutus ei ainakaan meidän kokemuksiimme mukaan anna tarpeeksi – jos lainkaan – eväitä seksuaalikasvatuksen opettamiseen. Emme itsekään ennen tätä tutkimusta tienneet seksuaalisuuden olevan niin laaja ja kattava käsite, mikä ilmenee moninaisin eri tavoin ja kulkee jokaisen mukana läpi koko elämän.

On sanomattakin selvää, että seksuaalikasvatuksen osalta tulisi tehdä yleisiä linjauksia, jotka määrittelisivät tarkemmin sitä, miten seksuaalikasvatusta kouluissa tulisi toteuttaa. Ensinnäkin vaikka opetussuunnitelmassa onkin mainintoja seksuaalikasvatuksesta, voisi siellä olla mielestämme kerrottuna aiheesta vielä selkeämmin ja kattavammin. Opetussuunnitelma on kuitenkin se, jonka mukaisesti jokaisen opettajan tulisi opettaa ja toimia. Lisäksi kouluissa olisi ehdottomasti hyvä olla yhteinen suunnitelma seksuaalikasvatuksesta, joka jo itsessään takaisi oppilaille paremman seksuaalikasvatuksen laadun, mutta myös helpottaisi huomattavasti opettajien työtä, sekä samalla edistäisi avointa keskustelua ja yhteistyötä. Mielestämme yksi keskeinen ja todella tärkeä muutos olisi se, että luokanopettajan koulutukseen sisällytettäisiin edes jotain opintoja aiheesta, sillä se varmistaisi sen, että ainakin kaikilla tulevilla opettajilla olisi jonkinlaiset eväät seksuaalikasvatuksen opettamiseen.

Seksuaalikasvatus aiheena vei meidät todella mukanaan, ja pohdimme vahvasti saman aiheen parissa jatkamista myös pro gradu -tutkielmassamme. Tutkimuksia läpikäydessä huomasimme, että tarkasti rajattua tutkimusta pelkästään peruskoulun seksuaalikasvatuksesta oli yllättävän vähän. Lisäksi paikansimme, että erityisesti alakoulun seksuaalikasvatuksesta tehtyä tutkimusta löytyi erittäin niukasti, ja koemme, että tästä tarvittaisiinkin ehdottomasti lisää tutkimusta. Arkikielessä seksuaalikasvatuksesta puhuttaessa monesti ajatellaan, että seksuaalikasvatus

alkaa vasta yläkoulussa, vaikka näinhän se ei ole. Ehkä alakoulun seksuaalikasvatus onkin vielä sen verran näkymätöntä, ja vähän esille nostettua, jolloin sen olemassaoloa ei myöskään niin helposti tiedosteta. Tulevina luokanopettajina koemme, että kotimaista tutkimusta seksuaalikasvatuksesta tarvitaan lisää ja etenkin opettajien näkökulmia ja kokemuksia olisi tärkeä kuulla enemmän. Näin ollen yksi hyvä aihe, jonka parissa voisimme mahdollisesti jatkaa gradun merkeissä, voisi olla suomalaisten alakouluopettajien kokemukset seksuaalikasvatuksesta.

Tämän tutkielman tekeminen on ollut meille erittäin merkittävä ja asioita valottava kokemus, sillä koemme oppineemme erittäin paljon uutta niin seksuaalikasvatuksesta itsessään kuin siihen liittyvistä opetuksen haasteista. Nämä tutkielmastamme esille nousseet haasteet tiedostamalla uskomme, että pystymme omalta osaltamme huomioimaan ne opetuksessamme paljon paremmin. Pystymme toivon mukaan myös välttämään mahdollisia sudenkuoppia, ja toimimaan huomattavasti tehokkaammin sen eteen, että oppilaat saisivat mahdollisimman laadukasta, monipuolista ja riittävää seksuaalikasvatusta.

8 Lähteet

- Aapakallio, J. (2019). Huomioita seksuaalikasvatukseen SOPU-työn näkökulmasta. Teoksessa Oinonen, M. & Susineva, A. (toim.), *Seksuaalikasvattajan käsikirja*. Haettu osoitteesta https://hivpoint.fi/wp-content/uploads/2020/09/Seksuaalikasvattajan-kasikirja_netiversio.pdf
- ALLEA. (2020). *Tutkimusetiikan eurooppalaiset käytännöt ja ohjeistus The European Code of Conduct for Research Integrity Revised Edition -ohjeen suomennos*. Haettu osoitteesta https://allea.org/wp-content/uploads/2020/08/Finnish_European_Code_of_Conduct_digital-final.pdf
- Asikainen, H. (19.8.2019). Suomalaiset kertovat, miten vaikeaa seksuaalisuudesta puhuminen on: “Mummolassa lehmä vietiin astutettavaksi, tarkoitus oli antaa seksuaalikasvatusta”. *YLE*. Haettu 8.5.2021 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-10928721>
- Bildjuschkin, K. & Malmberg, A. (2000). *Kerro meille seksistä. Nuoren seksuaalikasvatus*. Tammer-Paino.
- Bildjuschkin, K. & Ruuhilahti, S. (2012). *Mitä ihmettä? Seksuaalikasvatusta 3–9-vuotiaille*. Haettu osoitteesta <http://www.nektaria.fi/site/materiaali/?did=17>
- Bildjuschkin, K. (2016). *Terveystiedon opettajien ja oppilashuollon käsityksiä seksuaalisuudesta, sen kohtaamisesta ja seksuaaliterveyden opettamisesta peruskoulussa*. Haettu osoitteesta https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/131626/URN_ISBN_978-952-302-804-3.pdf?sequence=1
- Bildjuschkin, K. (toim.). (2015). *Seksuaalikasvatuksen tueksi*. Haettu osoitteesta https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%C3%962016_35_web_korjattu.pdf?sequence=5
- Bildjuschkin, K. (2015). *Seksuaalikasvatus*. Teoksessa Bildjuschkin, K. (toim.), *Seksuaalikasvatuksen tueksi*. Haettu osoitteesta https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%C3%962016_35_web_korjattu.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- Cacciatore, R. & Korteniemi-Poikela, E. (2019). *Rakkaus, ilo, rohkeus: Seksuaalisuuden portaat*. Minerva.
- Cacciatore, R. (2005). Seksuaalisuus – Etu vai haitta koulutyölle? Teoksessa Peltonen, H. & Kannas, L. (toim.), *Terveystieto tutuksi – ensiapua terveystiedon opettamiseen*. Opetushallitus.

- Eisenberg, M. E., Madsen, N., Oliphant, J. A., & Sieving, R. E. (2013). Barriers to providing the sexuality education that teachers believe students need. *Journal of School Health*, 83(5), 335-342. Haettu osoitteesta <http://dx.doi.org/10.1111/josh.12036>
- Eisenberg, M. E., Wagenaar, A., & Neumark-Sztainer, D. (1997). Viewpoints of minnesota students on school-based sexuality education. *Journal of School Health*, 67(8), 322-326. Haettu osoitteesta <https://www.proquest.com/scholarly-journals/viewpoints-minnesota-students-on-school-based/docview/62523159/se-2?accountid=13031>
- Hivpoint. (23.11.2020). *Seksuaalikasvatus on jokaisen nuoren oikeus!* Haettu 8.5.2021 osoitteesta <https://hivpoint.fi/seksuaalikasvatus/>
- Kihlström, M. (2020). *Oikeilla nimillä: seksuaalikasvatusopas aikuisille*. Kosmos.
- Kontula, O. & Meriläinen, H. (2007). *Koulun seksuaalikasvatus 2000-luvun Suomessa*. Väestöliitto.
- Kontula, O. (2014). Challenges and progress in holistic sexuality education of teenagers in Finland. Teoksessa Kenny, M. C. (toim.), *Sex education: Attitude of adolescents, cultural differences and schools' challenges*. Hauppauge, New York: Nova Science Publishers, Inc. Haettu osoitteesta https://www.researchgate.net/publication/292651661_Sex_education_Attitude_of_adolescents_cultural_differences_and_schools%27_challenges
- Kontula, O. (2015). Seksuaalikasvatuksen vaikuttavuus. Teoksessa Bildjuschkin, K. (toim.), *Seksuaalikasvatuksen tueksi*. Haettu osoitteesta https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%C3%962016_35_web_korjattu.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- Korteniemi-Poikela, E. & Cacciatore, R. (2010). *Portaita pitkin: Lapsen ja nuoren seksuaalisuuden kehittyminen; opas vanhemmille*. WSOY.
- Korteniemi-Poikela, E. & Cacciatore, R. (2015). *Seksuaalisuuden portaat*. Opetushallitus.
- Lehtonen, J. (2015). Sukupuolen ja seksuaalisuuden moninaisuus osana laaja-alaista seksuaalikasvatusta ja heteronormatiivisuuden purkamista. Teoksessa Bildjuschkin, K. (toim.), *Seksuaalikasvatuksen tueksi*. Haettu osoitteesta https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%C3%962016_35_web_korjattu.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- Maailman terveysjärjestö. (2006). *Defining sexual health*. Haettu osoitteesta https://www.who.int/reproductivehealth/topics/gender_rights/defining_sexual_health.pdf

- Maaailman terveysjärjestö. (2010). *Seksuaalikasvatuksen standardit Euroopassa*. Haettu osoitteesta <https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/80220/039844e2-c540-4e81-834e-6f11e0218246.pdf?sequence=1&isAllowed=y>
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. (2019). *Lasten ja nuorten puhelimen ja nettipalveluiden vuosiraportti 2019*. Haettu osoitteesta https://dzmdrerwnq2zx.cloudfront.net/prod/2020/03/05081218/mll_lnpn_raportti_2019.pdf
- Mannerheimin lastensuojeluliitto. (2020). *Lasten ja nuorten puhelimen ja nettipalveluiden vuosiraportti 2020*. Haettu osoitteesta https://cdn.mll.fi/prod/2021/02/16145818/mll_lnpc_raportti_2020.pdf
- Martínez, J. L., Carcedo, R. J., Fuertes, A., Vicario-Molina, I., Fernández-Fuertes, A. A., & Orgaz, B. (2012). Sex education in Spain: Teachers' views of obstacles. *Sex Education, 12*(4), 425. Haettu osoitteesta <https://doi.org/10.1080/14681811.2012.691876>
- Metsämuuronen, J. (2003). *Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä* (2. uud. p.). International Methelp.
- MIELI Suomen Mielenterveys Ry. (N.d.). *Seksuaalisuus on osa ihmisyyttä*. Haettu 8.3.2021 osoitteesta <https://mieli.fi/fi/mielenterveys/ihmissuhteet/seksuaalisuus-osa-ihmisyytt%C3%A4>
- Nuorgam, E. (27.9.2020). Emmi Nuorgamin kolumni: Kaikki, mitä teininä opin seksistä. *YLE*. Haettu 8.5.2021 osoitteesta <https://yle.fi/uutiset/3-11551860>
- O'Higgins, S., & Gabhainn, S. N. (2010). Youth participation in setting the agenda: Learning outcomes for sex education in Ireland. *Sex Education, 10*(4), 387–403. Haettu osoitteesta https://www.researchgate.net/publication/233199957_Youth_participation_in_setting_the_agenda_Learning_outcomes_for_sex_education_in_Ireland
- Oinonen, M. & Susineva, A. (2019). *Seksuaalikasvattajan käsikirja*. Haettu osoitteesta https://hivpoint.fi/wp-content/uploads/2020/09/Seksuaalikasvattajan-kasikirja_netiversio.pdf
- Opetushallitus. (2016). *Perusopetuksen opetussuunnitelman perusteet 2014*. Haettu osoitteesta https://www.oph.fi/sites/default/files/documents/perusopetuksen_opetussuunnitelman_perusteet_2014.pdf
- Paalanen, T. & Kontinen, E. (2015). Seksuaalikasvatuksen etiikkaa arvojen näkökulmasta. Teoksessa Bildjuskin, K. (toim.), *Seksuaalikasvatuksen tueksi*. Haettu osoitteesta

https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%C3%962016_35_web_korjattu.pdf?sequence=5&isAllowed=y

- Pesonen, T. & Heiskanen, H. (2019). Mistä puhun, kun puhun pojista ja seksuaalikasvatuksesta? Teoksessa Oinonen, M. & Susineva, A. (toim.), *Seksuaalikasvattajan käsikirja*. Haettu osoitteesta https://hivpoint.fi/wp-content/uploads/2020/09/Seksuaalikasvattajan-kasikirja_netiversio.pdf
- Porras, K. (2015). Seksuaalisuutta loukkaava väkivalta ja sen vaikutus seksuaaliseen hyvinvointiin. Teoksessa Bildjuschkin, K. (toim.), *Seksuaalikasvatuksen tueksi*. Haettu osoitteesta https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%C3%962016_35_web_korjattu.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- Pound, P., Langford, R. & Campbell, R. (2016). What do young people think about their school-based sex and relationship education? A qualitative synthesis of young people's views and experiences. *BMJ Open*, 6(9), e011329. Haettu osoitteesta <https://doi.org/10.1136/bmjopen-2016-011329>
- Raussi-Lehto, E. & Klemetti, R. (toim.) (2014). *Edistä, ehkäise, vaikuta: Seksuaali- ja lisääntymisterveyden toimintaohjelma 2014–2020*. Haettu osoitteesta https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/116162/THL_OPAS33_VERKKO9.3.2016.pdf?sequence=3
- Riihonen, R., Laru, S. & Cacciatore, R. (2015). Ihmisen psykososiaalinen kehitys. Teoksessa Bildjuschkin, K. (toim.), *Seksuaalikasvatuksen tueksi*. Haettu osoitteesta https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%C3%962016_35_web_korjattu.pdf?sequence=5
- Rinkinen, T., Vaskilampi, T., Apter, D. & Kylmä, J. (2015). Nuorten tiedontarpeet seksuaaliterveydestä. Teoksessa Bildjuschkin, K. (toim.), *Seksuaalikasvatuksen tueksi*. Haettu osoitteesta https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%C3%962016_35_web_korjattu.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- Spisak, S. (2015). Seksiä mediassa! Lasten ja nuorten mediakokemukset osaksi seksuaalikasvatusta. Teoksessa Bildjuschkin, K. (toim.), *Seksuaalikasvatuksen tueksi*. Haettu osoitteesta https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%C3%962016_35_web_korjattu.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- Stone, N., Ingham, R., & Gibbins, K. (2013). ‘Where do babies come from?’ barriers to early sexuality communication between parents and young children. *Sex Education*, 13(2), 228–240. Haettu osoitteesta <https://doi.org/10.1080/14681811.2012.737776>

- Tervo, P. & Merta, A. (2015). Opettajan ja kasvattajan SAR-opinnot ja työnohjaus seksuaalikasvatuksen tukena. Teoksessa Bildjuschkin, K. (toim.), *Seksuaalikasvatuksen tueksi*. Haettu osoitteesta https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%C3%962016_35_web_korjattu.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- Tigerstedt, J. & Heikkinen, T. (2019). Hetero- ja sukupuolinormatiivisuus nuorten maailmassa. Teoksessa Oinonen, M. & Susineva, A. (toim.), *Seksuaalikasvattajan käsikirja*. Haettu osoitteesta https://hivpoint.fi/wp-content/uploads/2020/09/Seksuaalikasvattajan-kasikirja_netiversio.pdf
- Tuomi, J. & Sarajärvi, A. (2018). *Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi* (Uudistettu laitos.). Kustannusosakeyhtiö Tammi.
- Vanhatalo, V. (11.3.2019). Asiantuntija: Koulujen seksuaalikasvatus on taudeilla ja raskauksilla pelottelua. *Helsingin sanomat*. Haettu 8.5.2021 osoitteesta <https://www.hs.fi/kaupunki/art-2000006030725.html>
- Vilaça, T. (2017). A multiple case study based on action-oriented sexuality education: Perspectives of the portuguese teachers. *Health Education*, 117(1), 110–126. Haettu osoitteesta <http://dx.doi.org/10.1108/HE-02-2016-0006>
- Vilponen, T. (2015). Katsomusten huomioiminen seksuaalikasvatuksessa. Teoksessa Bildjuschkin, K. (toim.), *Seksuaalikasvatuksen tueksi*. Haettu osoitteesta https://www.julkari.fi/bitstream/handle/10024/129742/TY%C3%962016_35_web_korjattu.pdf?sequence=5&isAllowed=y
- Väestöliitto. (25.9.2018). *Mitä on seksuaalisuus?* [video]. Haettu 26.5.2021 osoitteesta <https://www.youtube.com/watch?v=64YKHAL5qQg&t=46s>
- Väestöliitto. (N.d. a.). *Seksuaalikasvatus*. Haettu 10.3.2021 osoitteesta <https://www.vaestoliitto.fi/seksuaalisuus/seksuaalikasvatus/>
- Väestöliitto. (N.d. b.). *Lasten kehotunnekasvatus*. Haettu 10.3.2021 osoitteesta <https://www.vaestoliitto.fi/ammattilaiset/lasten-kehotunnekasvatus/>